

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА
ПОЛІТЕХНІКА»
Факультет соціальних наук
Кафедра журналістики**

**Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи магістра**

**на тему: «ОСОБИСТІТЬ В СУЧАСНОМУ МЕДІЙНОМУ
ПРОСТОРИ: ЖАНРОВІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ, НОВІТНІ ЕФЕКТИ
ТА ПЕРСОНАЛЬНІ ТРЕНДИ»**

Виконав: студент II курсу, групи СН-314м
Спеціальності 061 «Журналістика»
(шифр і назва спеціальності)

Лопанов Кирило Юрійович
(прізвище та ініціали)

Керівник: к.філол.н., проф. Хітрова Т.В.
(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.соц.ком., доц. Белькова С.В.
(прізвище та ініціали)

6. Консультування розділів роботи

Розділ	Консультант	Завдання видав		Завдання прийняв	
		підпис	Дата	підпис	дата
Вступ	Хітрова Т.В.		27.12.2024		27.12.2024
I	Хітрова Т.В.		11.03.2025		11.03.2025
II	Хітрова Т.В.		12.05.2025		12.05.2025
III	Хітрова Т.В.		09.06.2025		09.06.2025
Висновки	Хітрова Т.В.		06.10.2025		06.10.2025

7. Дата видачі завдання: «06» жовтня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень 2024	
2	Аналіз журналістичкознавчого матеріалу	листопад 2024	
3	Написання вступу	грудень 2024	
4	Написання розділу 1	березень 2025	
5	Написання розділу 2	травень 2025	
6	Написання розділу 3	липень 2025	
7	Написання висновків	жовтень 2025	
8	Оформлення роботи	листопад 2025	
9	Захист роботи	грудень 2025	

Студент

(підпис)

Лопанов К.Ю.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Хітрова Т.В.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст кваліфікаційної роботи магістра «Особистість в сучасному медійному просторі: жанрові репрезентації, новітні ефекти та персональні тренди» становить 72 сторінки. Для виконання дослідження опрацьовано 52 джерело.

Предмет дослідження: жанрово-тематичні, форматні та прагматичні аспекти репрезентації «героя-особистості» в сучасних медіа, а також можливість їх впливу на формування ідентичності читачів..

Об'єктом дослідження є поняття «особистість» та його репрезентації в сучасному інформаційному просторі.

Метою дослідження є жанрові, форматні та прагматичні аспекти репрезентації особистості в сучасних медіа.

Реалізація мети передбачає вирішення таких **завдань:**

- з'ясувати теоретичні засади поняття «особистість» в інформаційному просторі;
- обґрунтувати соціальне середовище особистості;
- проаналізувати формати репрезентації особистісного наративу в сучасних медіа;
- простежити жанрово-тематичні репрезентації «особистості» на сторінках українських видань;
- проаналізувати новітні інструменти та персональні тренди в сучасному медіапросторі.

Методологічну й теоретичну основу роботи складають праці таких вчених Белькова С., Михайлин І., Турбан В., Максименко С., Галанов Б., Тюхін В., Парцей М., Шебеліст С., Мигаль О., Кондрико А., які на рівні соціального середовища, розглядали «особистість» як центр публічних реценцій, в різних формах та жанрах донесення інформації.

Методи дослідження: основний метод дослідження – контент-аналіз, для формування вибірки текстів, жанрово-тематичний – для типізації жанрових та форматних типізацій особистісних наративів; описовий – для загальної характеристики стану вивчення проблеми, аналізу – для виділення ключових понять дослідження, систематизації – для впорядкування напрацьованого матеріалу та класифікації – для чіткого розподілу новітніх ефектів та персональних трендів сучасного особистісного наративу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі здійснено спробу проаналізувати особливості жанрових репрезентацій «особистості» в матеріалах медіа на рівні головного героя, типізованого образу, журналістського «Я», історичної постаті, біографії, інтерв'ю, нарису тощо. Окрема увага приділена й форматам репрезентації особистості, новітнім технічно-технологічним прийомам та персональним трендам. В роботі запропонована трирівнева модель медіарепрезентації особистості в сучасному цифровому та соціальному медіасередовищі. Модель поєднує контрольовані рівні (наративна ідентичність та самопрезентація) та зовнішні рівні (інституційне та соціальне конструювання), новітні ефекти та тренди (феномени, що виникають внаслідок взаємодії особистості та ШІ-насиченого медіасередовища). Запропонована модель дозволила не лише описати, як особистість репрезентується, але й виявити джерела контролю, впливу та упереджень у сучасному медіапросторі.

Сфера застосування: матеріали кваліфікаційної роботи магістра можуть бути використані під час подальших наукових розробок, при підготовці лекційних та практичних занять з курсів «Історія української журналістики», «Сучасна українська публіцистика».

**ЖАНР, ЖИТТЄВА ІСТОРІЯ, ІНТЕРВ'Ю, МЕДІА, НАРАТИВ,
НАРИС, ОСОБИСТІСТЬ, ПЕРСОНАЛЬНИЙ ТРЕНД**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ОСОБИСТІТЬ ТА ЇЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ.....	12
1.1. Поняття особистості та її репрезентація	12
1.2. Соціальне середовище особистості: теоретико-методологічні підходи.....	19
РОЗДІЛ 2. ОСОБИСТІСНИЙ НАРАТИВ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ.....	25
2.1. Формати репрезентації особистості в текстах медіа	25
2.2. Жанрова реалізація особистості в медіа.....	31
РОЗДІЛ 3. ОСОБИСТІТЬ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ: ЖАНРИ, ТРЕНДИ, МЕДІАКУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ	42
3.1. Жанрова репрезентація особистості в газетах «День» та «Українська правда»	42
3.2. Персональні тренди та медіакультура особистості	50
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ А	70
ДОДАТОК Б	71
ДОДАТОК В	72

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи полягає в тому що, публікації центром яких є особистість є завжди популярними серед читачів. Сучасні медіа формують багатовимірні та часто суперечливі жанрові репрезентації «особистості», які відображають зміни в суспільній свідомості, технологіях та медіатрендах. Ці процеси актуалізують дослідницьку ініціативу, адже «особистість» є об'єктом уваги цілої низки суспільних та гуманітарних наук. Її природа глибоко розкривається також через призму літератури та мистецтва. Значимість особистості є фундаментальною, оскільки вона є ключовим рушієм у вирішенні глобальних проблем – від політичних та економічних до наукових, культурних і технічних. У журналістиці особистість не просто є об'єктом репрезентацій чи рефлексій автора, а становить основу публікацій: значна частина професійної діяльності журналіста побудована на взаємодії та спілкуванні з людьми.

Саме журналіст, виступаючи посередником, має унікальну можливість допомогти індивіду розкрити чи відобразити особистість / героя у сучасному медіапросторі. Більше того, видатні постаті, представлені у журналістських матеріалах, відіграють вагомую роль у формуванні громадської ідентичності. Вони слугують соціальними зразками, з якими читачі й глядачі можуть ідентифікувати себе, що, у свою чергу, полегшує засвоєння та інтеграцію прийнятих у суспільстві норм і цінностей.

Як відомо, журналістика за своєю природою покликана відображати ті процеси і тенденції, які спостерігаються в соціумі. Типізувати й відображати ті події чи ті особистості, які сприяють формуванню ідентичності, наслідуванню, подоланню національної чи будь-якої іншої кризи. Сучасні медіа формують багатовимірні та часто суперечливі жанрові репрезентації «особистості», що відображають зміни в суспільній свідомості та технологіях. Ці тенденції актуалізують тему кваліфікаційної роботи

посилюючи практичний інтерес до медіакультури особистості в сучасних медіа.

Метою дослідження є жанрові, форматні та прагматичні аспекти репрезентації особистості в сучасних медіа.

Реалізація мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- з'ясувати теоретичні засади поняття «особистість» в інформаційному просторі;
- обґрунтувати соціальне середовище особистості;
- проаналізувати формати репрезентації особистісного нарративу в сучасних медіа;
- простежити жанрово-тематичні репрезентації «особистості» на сторінках українських видань;
- проаналізувати новітні інструменти та персональні тренди в сучасному медіапросторі.

Об'єктом дослідження є поняття «особистість» та його репрезентації в сучасному інформаційному просторі.

Предметом дослідження є жанрово-тематичні, форматні та прагматичні аспекти репрезентації «героя-особистості» в сучасних медіа, а також можливість їх впливу на формування ідентичності читачів.

Методи дослідження: основний метод дослідження – контент-аналіз, для формування вибірки текстів, жанрово-тематичний – для типізації жанрових та форматних типізацій особистісних нарративів; описовий – для загальної характеристики стану вивчення проблеми, аналізу – для виділення ключових понять дослідження, систематизації – для впорядкування напрацьованого матеріалу та класифікації – для чіткого розподілу новітніх ефектів та персональних трендів сучасного особистісного нарративу.

Методологічну і теоретичну основу дослідження складають праці таких вчених Белькова С., Михайлин І., Турбан В., Максименко С., Галанов Б., Тюхін В., Парцей М., Шебеліст С., Мигаль О., Кондрико А., які на рівні

соціального середовища, розглядали «особистість» як центр публічних рецепцій, в різних формах та жанрах донесення інформації.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі здійснено спробу проаналізувати особливості жанрових репрезентацій «особистості» в матеріалах медіа на рівні головного героя, типізованого образу, журналістського «Я», історичної постаті, біографії, інтерв'ю, нарису тощо. Окрема увага приділена й форматам репрезентації особистості, новітнім технічно-технологічним прийомам та персональним трендам. В роботі запропонована трирівнева модель медіарепрезентації особистості в сучасному цифровому та соціальному медіасередовищі. Модель поєднує контрольовані рівні (нарративна ідентичність та самопрезентація) та зовнішні рівні (інституційне та соціальне конструювання), новітні ефекти та тренди (феномени, що виникають внаслідок взаємодії особистості та ШІ-насиченого медіасередовища). Запропонована модель дозволила не лише описати, як особистість репрезентується, але й виявити джерела контролю, впливу та упереджень у сучасному медіапросторі.

Практичне значення одержаних результатів. Опрацьований фактологічний матеріал може бути використаний при написанні курсових та кваліфікаційних робіт при підготовці до практичних та семінарських завдань з дисциплін передбачених навчальним планом спеціальності «Журналістика», зокрема «Історія української журналістики», «Публіцистика», «Жанри журналістики». Результати дослідження можуть бути використані як методичні рекомендації у практичній діяльності журналістів.

Публікації. Практичні результати дослідження викладені у тезах: Персональні тренди та медіакультура особистості // *Тиждень науки-2025. Факультет соціальних наук. Тези доповідей науково-практичної конференції*, Запоріжжя, 14–18 квітня 2025 р. [Електронний ресурс] / Редкол. : Вадим ШАЛОМЄСВ (відпов. ред.) Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2025. С. 129-130.; Жанрові репрезентації «особистості» в

сучасних медіа. *Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»* (м. Запоріжжя, 15 жовтня 2025 р.) / редкол.: В.Л. Погребна, Н.В. Островська, Т.О. Серга, С.С. Щербина, В.О. Коваль та ін. [Електронний ресурс] Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2025. та виголошені у доповіді на конференції: Сучасні медіапроекти територіальних громад України як засіб віртуалізації краєзнавства // *Всеукраїнська наукова конференція «Література й історія»* (14–15 листопада 2024 року). Запоріжжя : ЗНУ, 2024.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі виявляється ступінь вивченості заявленої теми, окреслюються мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, його наукова новизна, теоретичне та практичне значення.

Перший розділ «Особистість та її репрезентації в інформаційному просторі» структурно поділений на два підрозділи. У першому підрозділі розкривається сутність поняття особистості та аналізуються основні підходи до її представлення (репрезентації) у публічному дискурсі. У другому – теоретико-методологічні засади вивчення соціального середовища особистості, розглядаючи, як оточення, контекст і соціальна взаємодія впливають на формування та зображення ідентичності героя в медіа.

Другий розділ «Особистісний наратив в сучасному медіапросторі» має два підрозділи. У першому з них розкриваються різноманітні формати подачі інформації про особу в медіатекстах, а також сучасні медіатренди та технологічні інструменти. У другому підрозділі відображаються жанрові репрезентації особистості (наприклад, інтерв'ю, нарис, біографія, життєва історія) і як вони використовують свої специфічні виражальні засоби для глибокого та цілісного портретування героя.

У третьому розділі «Особистість в сучасному медіапросторі: жанри, тренди, медіакультура особистості» у першому підрозділі розкрито жанрове

розмаїття представлення особистості у медіатекстах газет «День» та «Українська правда». Другий підрозділ зосереджується на сучасних тенденціях (трендах). Тут досліджується, як змінюються форми представлення особистості в умовах діджиталізації та як ці зміни впливають на формування нової медіакультури особистості – від самоконструювання публічного образу до взаємодії з аудиторією. Обсяг роботи 72 сторінки. Список використаної літератури 52 найменування.

РОЗДІЛ 1

ОСОБИСТІСТЬ ТА ЇЇ ЖАНРОВІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ

1.1. Поняття особистості та її репрезентація

Особистість – це багатогранна й цілісна людина, яка є не просто біологічним організмом, а активним суб’єктом соціального життя та носієм унікальних внутрішніх якостей. Це конкретний індивід, який органічно інтегрований у структуру суспільства, будучи представником певних соціальних груп (наприклад, сім’ї, професійної спільноти, національної чи культурної спільноти) і засвоюючи їхні норми, цінності та ролі. Центральним аспектом особистості є її свідомо діяльність – певний вид активності (професійної, навчальної, творчої, соціальної), через яку людина реалізує свій потенціал, взаємодіє зі світом і змінює його, а також формує власну ідентичність. Ключовою ознакою особистості є її здатність до самосвідомості: вона усвідомлює своє місце в навколишньому світі, розуміє своє ставлення до подій, інших людей та самої себе, а також може оцінювати свої вчинки та регулювати свою поведінку. Ця соціально-психологічна сутність наділена унікальним комплексом індивідуально-психологічних особливостей: це і її темперамент, і характер, і спрямованість (мотиви, інтереси, переконання), і здібності, які роблять її неповторною. Таким чином, особистість є соціально сформованою (тобто виникає в процесі спілкування та діяльності) і унікально індивідуальною людиною, здатною до активної взаємодії та саморозвитку. Особистість – система соціально значущих якостей індивіда, міра оволодіння ним соціальними цінностями і його здатність до реалізації цих цінностей [17, с. 4].

Людина як особистість з точки зору психології характеризується:

а) активністю – прагненням вийти за межі реалізованих можливостей, за рамки рольових приписів, розширити сферу діяльності;

б) наявністю Я-образу – системи уявлень людини про себе реального, себе очікуваного, себе ідеального, які забезпечують єдність і тотожність його особистості і виявляються в самооцінці, почуття самоповаги, рівні домагань.

в) спрямованістю – стійкою системою мотивів: потреб, інтересів, ідеалів, переконань і тощо;

г) здібностями, властивостями і якостями, що забезпечують успішність виконання певної діяльності;

д) характером, що представляє собою сукупність стійких індивідуальних властивостей людини, що обумовлюють типові для нього способи поведінки й емоційного реагування [1, с. 9].

«Особистість» найчастіше визначають як людину разом з її соціальними, придбаними якостями. У поняття «особистість» зазвичай включають такі властивості, які є більш-менш стійкими і свідчать про індивідуальність людини, визначаючи його значимі вчинки для соціуму.

Особистість – це людина, узята в системі таких його психологічних характеристик, що соціально обумовлені та виявляються в суспільних за природою зв'язках і відносинах, визначають моральні вчинки людини, що мають істотне значення для нього самого й оточуючих [4, с. 32].

Простір особистості має складну структуру і безліч вимірів. Ті події зовнішнього світу, в які включена особистість, і ті відносини, які у неї встановлюються з об'єктами зовнішнього світу, утворюють зовнішній простір особистості. Уявлення про світ і про себе, переживання різних подій, ставлення до самого себе, самоконтроль і саморегуляція, життєві цілі й плани – все це становить внутрішній світ особистості. Соціальний простір, в якому включена особистість, представлено в її внутрішньому світі. З іншого боку, в активності, в діяльності, в спілкуванні, так чи інакше, виявляється внутрішнє життя особистості.

Особистість – це не суто психологічне поняття і вивчається воно всіма суспільними науками: філософією, соціологією, етикою, педагогікою та ін. Розумінню природи особистості сприяють література, музика, образотворче мистецтво. Особистість відіграє значну роль у вирішенні політичних, економічних, наукових, культурних, технічних проблем, загалом у піднесенні рівня людського буття [2, с. 175].

Категорія особистості посідає в сучасних наукових дослідженнях і в суспільній свідомості одне з центральних місць. Завдяки категорії особистості постають можливості для цілісного підходу, системного аналізу та синтезу психологічних функцій, процесів, станів, властивостей людини. Значущість цієї категорії полягає в її інтегративній функції. Саме завдяки концепції особистості перед дослідниками постають унікальні можливості для формування цілісного підходу до вивчення людини. Замість того, щоб розглядати людину як набір ізольованих елементів, категорія особистості дає змогу здійснити глибокий системний аналіз та синтез усіх внутрішніх та зовнішніх проявів людської психіки.

Особистість виступає як інтегруючий стрижень, який об'єднує всі ці різноманітні елементи в єдину, функціональну структуру, пояснюючи, як вони взаємодіють між собою та з навколишнім світом. Таким чином, вивчення особистості дозволяє перейти від простого опису окремих феноменів до з'ясування їхньої внутрішньої логіки та причинно-наслідкових зв'язків, формуючи повне уявлення про унікальний шлях розвитку кожного індивіда та його роль у суспільстві.

Наразі, в українському дослідницькому просторі розроблено чимало теоретико-методологічних підходів, актуальних для дослідження становлення та розвитку поняття «особистість». Використання теоретико-методологічної бази уможливорює розкриття структури та змісту поняття «особистість», відображаючи еволюцію наукових поглядів на феномен особистості, зокрема вплив культурно-історичних факторів на концептуалізацію «особистості» в українській психологічній думці (ціннісно-

сміслові уявлення, етико-моральні настанови та поведінкові практики). Цілісною з методологічної точки зору є монографія «Гене́за поняття «особистість» в українській психологічній науці» [8]. В науковій праці виокремлені типи рамових підходів до концептуалізації поняття «особистість», що відображені в корпусах текстів. Виявлено зміну домінантних підходів до концептуалізації поняття «особистість», спричинену зміною теоретико-методологічної бази, яка використовувалася українськими авторами (філософами та психологами). Осмислено генезу поняття «особистість», концепції особистості та персонологічні вчення в українській психології [8].

У психологічній науці не існує загальноприйнятого визначення природи особистості. Епоху активного наукового вивчення проблем особистості можна умовно поділити на два етапи. Перший охоплює період з кінця XIX до середини XX ст. і приблизно збігається з періодом становлення класичної психології. У цей час були сформульовані фундаментальні положення про особистість, закладені основні напрями дослідження психологічних особливостей особистості. Другий етап досліджень проблем особистості розпочався у другій половині XX ст.

Незважаючи на численні спроби знайти загальні підходи, у працях дослідників існує багато визначень особистості, що пов'язано з багатозначністю цього поняття. І. Кон вважає, що, з одного боку, воно позначає конкретного індивіда (особу) як суб'єкта діяльності в єдності його індивідуальних властивостей (одичне) і соціальних ролей (загальне). З іншого боку, особистість розуміється як соціально визначений індивід, який інтегрує соціально значущі риси, створені в процесі прямої і непрямої взаємодії з іншими людьми, що й робить його суб'єктом праці, пізнання та спілкування [2, с. 180].

Узагальнюючи відомі підходи, можна визначити, що особистість – це конкретна людина, узята в системі її стійких соціально зумовлених психологічних характеристик, які виявляються в суспільних зв'язках і

відношеннях, визначають її моральні вчинки і мають суттєве значення для неї самої та для оточуючих. Неповторність поєднання природних та соціальних якостей індивіда, що втілюється у проявах його темпераменту, характеру, здібностей, специфіці потреб та інтересів, стилю діяльності, визначається поняттям «індивідуальність».

Згідно з теорією інтегральної індивідуальності В. Мерліна, індивідуальність людини складається з індивідуальних особливостей, що належать до різних рівнів її організації від біохімічного до соціального. Він виокремив три ієрархічні рівні: нижній (біохімічні, загальносоматичні і нейродинамічні властивості організму); середній (психічні властивості особистості; темперамент, риси характеру тощо); вищий (соціально-психологічні властивості: ролі людини в малих та великих групах). Виходячи з цього, новонароджена дитина вже є індивідуальністю, хоча остання обмежується лише властивостями її організму.

Не всі психологи погоджуються з широким розумінням індивідуальності. Так, О. Асмолов локалізує індивідуальність на рівні властивостей особистості і пов'язує її зі смисловими відношеннями і установками особистості. «Індивідом народжуються, особистістю стають, а індивідуальність відстоюють», – вважає вчений. Індивідуальність відповідає за розв'язання питань, пов'язаних із сенсом життя, ціннісними орієнтаціями, життєвою позицією людини [38, с. 25].

Співвідношення понять «особистість» та «індивідуальність» зображують графічно як два кола, що накладені одне на одне, але не збігаються повністю, хоча мають певну спільну площу. Така площа – це ті властивості особистості, які складають базис її індивідуальності. Площа, що залишилася і символізує особистість, відповідає тим її властивостям, які є соціально типовими і характеризують її як представника численних малих та великих груп. «Залишок» індивідуальності включає біохімічні, загальносоматичні і нейродинамічні властивості, що не входять до структури особистості.

Згідно В. Ядова, в прочитанні О. Маховської, в соціальних науках ХХ століття можна виділити як мінімум чотири широкі підходи до розуміння особистості в співвідношенні з певним розумінням культури, і концептуалізації відносин культури і особистості [38, с. 25-26].

Культура і несвідоме – психоаналітична атропология, представлена в роботах: З. Фрейда, у якого особистість, і її глибинні поведінки, обмежуються і направляються культурою, зрозумілої як система тотемів і табу; К. Юнга, у якого найглибший рівень особистості представляють архетипи.

Культура і особистість – включає чотири концепти, зокрема: «конфігурація культур» Р. Бенедикт, «базова і модельна особистість» А. Кардінер, Р. Линтона, А. Інкельс, «національний характер» К. Хсю, Дж. Горер; і порівняно-культурний підхід Дж. і Б. Уайтінга. Стійка культурна освіта в даному напрямку служать для формування ядра ідентичності кожної конкретної особистості.

Культура і пізнавальні процеси – когнітивна антропология, представлена роботами етнографів і психологів, що займалися проблемами дитячого розвитку, «примітивного» мислення і етносемантичними дослідженнями, зокрема, Ф. Бок, М. Коул та ін. З позиції цього напрямку, особистість не робить істотного впливу на розвиток пізнавальних процесів.

Соціальна структура і особистість об'єднує три антропологічні позиції – матеріалістичну – К. Маркс, Ф. Енгельс і їх послідовники, позитивістську – М. Вебер, К. Мертон та інтеракціоналістичного (Дж. Г. Мід). За словами представників цього підходу, особистість формується в залежності від положення, яке вона займає в рамках соціальної структури і несе в собі риси культури, до якої належить [22, с. 4].

Репрезентація – уподібнення або образ, що дає враження про оригінал. Психічна репрезентація є більш-менш узгодженою між собою і є відтворенням в психіці сприйняттям наділеного значенням предмета або об'єкта. Залежно від припливу або відпливу динамічних сил вона може

піддаватися зростаючому або спадної катексису. Самі по собі психічні репрезентанти утворюють підструктуру «Я» і вважаються одними з його змістів [38, с. 19].

Репрезентація об'єкта в психоаналізі може бути або власне об'єкторепрезентацією (коли мова йде про зовнішні об'єкти) або саморепрезентація (уявлення себе). Репрезентація об'єкта в психоаналізі утворення внутрішньої, суб'єктивної картини, в якій суб'єкт виробляє себе в об'єкт. При цьому картини рідко є цілісними, вони охоплюють свідомі й підсвідомі уявлення [45, с. 184].

Репрезентація об'єкта є причиною об'єктовідносин – це внутрішня картина, яку суб'єкт створює про своє ставлення до об'єкту. Це суб'єктивний зразок відносин, які з'єднуються з свідомими і підсвідомими уявленнями і фантазіями. Об'єктовідносини можна також визначити як відносини між само- і суб'єкторепрезентаціями.

Об'єктовідносини людини, зрозуміло, можуть бути різними від об'єкта до об'єкта і змінюватися разом з духовним і психічним розвитком. Основні вектори репрезентації особистості у сучасному вимірі доволі обґрунтовано представлені у праці «Психологія особистості» [17] авторів Католик Г. та Калька Н.Б, а це: творча особистість, зріла особистість, конкурентоспроможна особистість, особистість та менеджмент особистості, особистість і гендерні характеристики. Основним простором репрезентації цих властивостей є управління, публічний простір та медіа.

Автори розглядають особистість не лише як носія внутрішніх психологічних властивостей, а як соціальний конструкт, що активно формується і проявляється через систему зовнішніх проявів. Зокрема, вони акцентують на важливості ціннісно-сислової сфери та установок індивіда, які стають ключовими векторами його публічної репрезентації. Ці вектори включають самопрезентацію у цифровому середовищі, рольову поведінку у професійній сфері та ідентифікацію з певною соціальною чи культурною групою. Таким чином, праця підкреслює, що сучасна репрезентація

особистості є результатом складної взаємодії внутрішнього потенціалу та зовнішнього контексту, особливо в умовах інтенсивної медіатизації.

1.2. Соціальне середовище особистості: теоретико-методологічні підходи

Соціальне середовище визначають як соціальний світ (соціум), що оточує людину, та включає в себе суспільні (матеріальні й духовні) умови становлення, існування, розвитку та діяльності людей, які тісно пов'язані із суспільними відносинами, у які вони включені [33].

Соціальне середовище, на думку М. Реймерса, – це, насамперед культурно-психологічний клімат, навмисно або ненавмисно створюваний самими людьми, що здійснює свій вплив, з одного боку, безпосередньо, а з іншого – за допомогою засобів матеріального, енергетичного та інформаційного впливу. Культурно-психологічний клімат включає в себе сукупність чинні, зокрема:

- економічну забезпеченість відповідно до виробленого суспільством або цією етнічною, соціальною групою еталоном (житлом, їжею, одягом);
- цивільні свободи (совісті, волевиявлення, пересування, місця проживання, рівності перед законом тощо);
- ступінь упевненості у майбутньому (відсутність або наявність страху перед військовими діями, іншими соціальними кризами: утратою роботи, позбавлення волі, бандитським нападом, розлученням тощо);
- моральні норми спілкування й поведінки;
- свободу самовираження, у тому числі трудової діяльності (максимальної віддачі сил і спроможностей людям або суспільству загалом);
- можливість вільного спілкування з особами своєї етнічної групи подібного культурного рівня, тобто створення і входження до

еталонної людини соціальної групи (із спільністю інтересів, життєвих ідеалів);

- можливість користуватися спільними культурними й матеріальними цінностями (театрами, музеями, бібліотеками);
- забезпеченість соціально-психологічним просторовим мінімумом, що надає змогу уникнути нервово-психічного стресу населення (оптимальна частота зустрічей з іншими людьми) тощо [170.]

Таким чином, соціальне середовище – це сукупність соціальних умов життєдіяльності особистості, що формують її свідомість та поведінку. Серед сфер соціального середовища розмежовують, зокрема, політичну, соціальну та духовну. Чим більша та різноманітніша палітра складових соціального середовища, тим інтенсивніше його розвиток та різноманітніші умови життєдіяльності особистості [21, с.112].

Дослідник В. Малімон виокремлює такі складові вивчення проблеми взаємодії соціального середовища й особистості:

- соціальне середовище як взаємозв'язок людини з природним середовищем (К.Гельвецій, Д.Дідро та ін.);
- соціальне середовище як основна детермінанта формування людини (М.Бердяєв, А.Камю, В.Франк, Е.Фром);
- соціальне середовище як переважно безпосередні умови формування особистості (А.Арахангельський, З.Барбашова, М.Михальченко, С.Попов, Я.Щепанський);
- соціальне середовище як соціокультурний феномен (А.Арнольд, В.Андрущенко, В.Борисов, В.Давидович, А.Дорошенко, М.Злобіна, І.Кана, С.Кримський, Л.Сохань та ін. [21].

У структурі соціального середовища виділяють мікро- та макрорівні (родина, сусідство і характеристики середовища найближчого оточення (вулиця, тип поселення, навчальний чи трудовий колектив, громадські організації, формальні та неформальні об'єднання).

Макрорівень формують загально створені існування для кожної людини і є однаковим для всіх, до нього належать: держава, етнос, суспільство, регіон, місто, селище чи село, а також ті великі організації, що діють на території цих середовищ, а саме засоби масової інформації, субкультури, контр культури.

В монографії «Соціокодова система українських мас-медіа», українська дослідниця А. Кондрико зазначає: «На формування системи соціокодів як базових знаків кожної нації впливає ментальний соціоконтекст, іншими словами, відповідне соціальне середовище» [20, с. 39].

Маючи об'єктом дослідження поняття «особистість», доволі часто дослідники зазначають предметом історичний контекст, який детермінує й структурує соціальне середовище досліджуваної або репрезентованої особистості.

Історична епоха, що розглядається, детермінує та структурує соціальне середовище, в якому існує і формується досліджувана або репрезентована особистість. Суть полягає в тому, що зовнішні умови – політичні режими, економічні уклади, домінантні культурні та релігійні ідеології, технологічний прогрес і соціальні потрясіння – є не просто фоном, а активною формотворчою силою, що визначає доступні соціальні ролі, формує ціннісні орієнтири та моделі дозволеної й очікуваної поведінки індивіда.

Історико-генетичний підхід. Цей підхід фокусується на простеженні еволюції особистісних якостей, ідентичності та соціальних функцій протягом життя індивіда, а також на тому, як суспільні зміни (наприклад, війна, революція, економічний бум) впливають на життєві траєкторії цілих поколінь. Це вимагає використання довготривалих джерел (мемуари, щоденники, біографії) для реконструкції суб'єктивного досвіду на тлі об'єктивних історичних подій [23].

Український дослідник С. Максименко у праці «Основні методи дослідження особистості та категорія нужди» фокусується на методологічній проблемі вивчення особистості, підкреслюючи, що традиційні методи часто

не можуть повноцінно охопити її глибинну сутність. Ключовим елементом аналізу є категорія нужди (потреби), яка розглядається як першооснова активності та рушійна сила розвитку особистості. Автор стверджує, що ефективні методи дослідження повинні бути спрямовані не лише на фіксацію зовнішніх проявів (поведінки), але й на виявлення ієрархії та динаміки внутрішніх потреб індивіда. Висновок полягає в необхідності використання комплексного підходу, що поєднує об'єктивні методи (спостереження, експеримент) з суб'єктивними (самозвіт, проєктивні методики), аби забезпечити глибинне розуміння того, як нужди визначають цілі та життєві вектори особистості [23].

Концепція «Особистості та Культури». Цей підхід, популярний в антропології та історичній соціології, стверджує, що певна історична епоха чи культура формує «базовий тип особистості» (наприклад, «вікторіанська особистість», «радянська людина»), який є найбільш адаптивним і поширеним у цьому середовищі. Це не універсальна модель, але набір рис та мотивацій, що відображає домінуючі інституції та практики того часу. Дослідники шукають, як історичні інститути (наприклад, сімейні структури, освітня система) інтерпретуються й інтерналізуються індивідом [3].

Мікроісторичний аналіз. Це особливо цікавий підхід, який пропонує зосередитися на глибинному вивченні одного, часто нетипового, індивіда або невеликої групи. Історія такої особистості розглядається як «лакмусовий папірець» для виявлення прихованих соціальних структур, норм і конфліктів цілої епохи. Через унікальний досвід конкретної людини можна висвітлити загальні тенденції, які інакше залишилися б невидимими у макроісторичних узагальненнях [40].

Таким чином, для всебічного розуміння особистості необхідно постійно здійснювати діалектичний синтез внутрішнього світу індивіда з зовнішніми історико-культурними матрицями. Особистість не лише формується історією, приймаючи цінності, норми та досвід минулого покоління, а й сама є її активним творцем, адже її свідомі рішення, дії та

творчий потенціал впливають на подальший хід подій, трансформуючи соціальне середовище. Це означає, що особистість виступає як місток між минулим, теперішнім і майбутнім, активно інтерпретуючи накопичений досвід та проектуючи нові смисли у культуру. Її вчинки, які спершу можуть здаватися індивідуальними, насправді глибоко вкорінені у контекст епохи, але водночас мають потенціал виходити за його межі, ініціюючи соціальні зміни та створюючи нові історичні вектори. Саме в цій нерозривній двосторонній взаємодії – між пасивним сприйняттям заданих умов та активним творенням нового – розкривається вся складність та динаміка людської ідентичності.

Ще одним цікавим підходом, є нарративний підхід, де особистість розглядається як «нарративний проєкт». Людина будує своє життя як історію, постійно переосмислюючи події минулого, щоб надати сенсу теперішньому. Це дозволяє досліджувати, як індивіди використовують архетипні сюжети, жанри та мотиви для структурування свого досвіду. Наприклад, людина може бачити своє життя як «історію подорожі», «боротьби» чи «трагедії». Цей підхід детально описаний й продемонстрований в практичній площині у монографії А. Кондрико «Соціокодова система українських мас-медіа», у контексті аналізу особистісних нарративів сучасного медіадискурсу [20].

Сучасний медіадискурс також є активним соціальним середовищем «особистості» і, навпаки медіасередовище сприяє соціалізації особистості. На думку психолога О. Петрунько «З появою електронних мас-медіа людство, зокрема й молоде покоління, змушене перебувати в особливих умовах існування – в медіасередовищі, що означає розвиток і функціонування людської спільноти, по-перше, у світі (у сфері впливу) віртуальних образів (уявної, альтернативної реальності), по-друге – в умовах, коли фактично ігноруються відмінності між дорослими глядачами і дитячою медіа-аудиторією, по-третє – на тлі (у сфері впливу) постійно підвищеної агресії [31]. В результаті проведеного дослідження, автор робить висновок, що «на відміну від медіапростору медіасередовище перебуває у стані діалогічної

взаємодії з тими, хто в ньому є. У процесі такого діалогу кожна людина (як індивід чи як член тієї чи іншої соціальної групи) вибудовує власне медіасередовище, зокрема, шляхом вибору джерел, налаштування фільтрів, участі в дискусіях та формування власних інформаційних бульбашок, і те, наскільки деструктивним чи, навпаки, конструктивним і значущим стає воно для людини, з огляду на його соціалізацію, не останньою мірою залежить від неї самої». Цей процес є критично важливим для соціалізації, оскільки медіасередовище стає одним із ключових агентів формування світогляду, цінностей та соціальних навичок. В наслідок цих процесів сформувався і є самостійним аспектом дослідження термін «медіакультура особистості». Цей термін охоплює не лише технічні уміння користуватися медіа, але й критичне мислення, етичні норми поведінки в мережі, інформаційну гігієну, здатність до творчості та розуміння соціальних наслідків власної присутності у цифровому просторі.

Культура є ще одним важливим соціальним середовищем особистості. Культура визначає норми, цінності та уявлення про правильність і неправильність, які формуються у людини. Українська культура має багату історію та традиції, що впливають на становлення особистості та формування її цінностей, світогляду, соціальної ідентичності.

Таким чином, соціальне середовище формування, становлення, розвитку та репрезентації особистості є актуальним джерелом теоретико-методологічних пошуків та прикладних досліджень в міжгалузевій площині. Вплив складників соціального середовища на формування особистості й навпаки, синтез внутрішнього світу індивіда з зовнішніми історико-культурними матрицями демонструють діалектичну взаємозалежність понять «особистість ↔ соціум».

РОЗДІЛ 2

ОСОБИСТІСНИЙ НАРАТИВ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

2.1. Формати репрезентації особистості в текстах медіа

Формати репрезентації особистості в медіатекстах – це сукупність жанрових, стилістичних і технічних прийомів, які використовуються для створення, висвітлення та інтерпретації образу індивіда для аудиторії. У класичній журналістиці формати репрезентації особистості чітко диференціюються відповідно до поставленої мети (інформування, аналіз чи емоційний вплив) і мають свою жанрову специфіку. Фактологічний формат (новина, хроніка) має на меті фіксацію дії, де особистість виступає лише як джерело інформації чи учасник події; тут використовується мінімалістичний, функціональний образ, обмежений ПІБ та посадою, а емоції та біографія повністю виключені. На противагу цьому, аналітичний формат (розслідування, коментар) прагне пояснити вплив особистості, репрезентуючи її як ключового гравця або об'єкт критики у прагматичному та критичному образі, з акцентом на її рішеннях, наслідках та фінансових/політичних зв'язках [41]. Портретний формат (нарис, інтерв'ю, біографія, життєва історія) є найбільш глибоким, його мета – розкриття сутності та створення цілісного, багатогранного образу з акцентом на світогляді, мотивах і життєвому шляху, використовуючи наративний, суб'єктивно-об'єктивний стиль. Нарешті, авторський формат (колонка, блог) дозволяє позиціонування особистості як експерта, ідеолога чи лідера думок через суб'єктивний, аргументований образ, що самостійно транслює її ціннісні установки.

Найбільш поширеною формою втілення особистості в журналістських матеріалах є портрет. На думку теоретиків, термін «портрет», спочатку означає опис зовнішності людини, з часом трансформувався в більш об'ємне поняття. У публіцистичному творі він став позначати не тільки зовнішні, але й внутрішні особливості людини, – все, що пов'язано з духовним життям особистості.

Поняття «портрет» вміщує в себе як мінімум три значення. У першому випадку портрет постає як жанр живопису, літератури, інших видів мистецтва, а також в кіно і на телебаченні, в публіцистиці.

У другому – як метод наукового відображення або інтерпретації індивідуальності конкретної людини, особливостей типового представника соціальної групи і самої групи. В даному випадку це психологічний і соціологічний портрет, створюваний спеціалістами в області соціальних наук [5, с. 207].

М. Ракитянський, фахівець з політичної психології, виділяє третє значення: портрет як результат застосування цього методу, як створений відповідними засобами цілісний образ. При цьому в портреті, як правило, дається характеристика соціального контексту й історичної епохи, в якій живе та діє герой портрета. Тут мається на увазі портрет як один із засобів створення образу героя, наприклад, в літературному творі чи публіцистичному тексті [11, с. 146].

Психологічний портрет, в якому автор через зовнішність героя розкриває його внутрішній світ, його характер, найчастіше зустрічається в літературних творах. У літературознавстві портрет розуміється в двох аспектах: як зображення зовнішності героя (рис обличчя, фігури, пози, міміки, жести, одягу), яке є одним із засобів його характеристики, різновид опису, а також портрет як документальний або мемуарний нарис про письменника, художника, громадського діяча.

У портреті письменник може виявити загальні риси, властиві певному соціальному середовищі, професії, категорії населення через індивідуальні, властиві одній конкретній людині [6, с. 8].

Таким чином, портрет як результат містить в собі два основних аспекти, вважає М. Ракитянський. Перший – суб'єктивний – аспект характеризує духовний світ особистості, її психологічні особливості, ментальні, емоційні й вольові властивості, дає психологічну інтерпретацію її поведінки і діяльності. Він відображає, інтерпретує і узагальнює систему суб'єктивних психологічних характеристик особистості в їхньому розвитку.

Другий – об'єктивний – аспект в залежності від цілей побудови портрета відображає ряд об'єктивних як внутрішніх, так і контекстуальних чинників. Ці фактори не тільки характеризують досліджувану особистість, а й впливають на її формування, розвиток, визначають її життєдіяльність. У внутрішньому плані це біологічні, спадкові, біографічні та інші фактори. У зовнішньому, контекстному плані це мікро- і макросоціальні, національні, історичні, релігійні, політичні, природні та інші об'єктивні фактори.

Наратив – (фр. *narrative* – оповідь, від лат. *narrare* – розповідати) історично й культурно обґрунтована інтерпретація певного аспекту світу з певної позиції. У літературі наратив – лінійний виклад фактів і подій у літературному творі, тобто те, як воно було написано автором [3, с. 36].

Особистісний наратив акумулює та транслює власні системи смислів і досвіду, зокрема у вигляді міфів, легенд, казок, епосу, драм і трагедій, історій, розповідей, жартів, анекдотів, романів, комерційної реклами тощо. Варто підкреслити, що, з одного боку, здатність бути носієм культури невід'ємна від знання ключових смислів її оповідей; з іншого – ступінь соціалізації індивіда також пов'язаний з рівнем його мовної компетенції, вирішальним фактором якої є здатність розповідати та переказувати історії. Таким чином, без наративу не можливі соціальна взаємодія, створення та трансляція різних видів знання, а також становлення особистості [7, с. 175–176]. Тому постійно, на кожному етапі розвитку будь-якого суспільства,

виникає необхідність його детального вивчення та аналізу. Серед ознак нарративного опису основоположними є такі: наявність кінцевої мети розповіді, яка тлумачить усі згадувані події; обов'язковий відбір найважливіших подій, що безпосередньо стосуються кінцевої мети; упорядкованість подій у певну часову послідовність. Останній із наведених ознак – хронологічності – у наукових джерелах приділено найбільшу увагу. Зокрема Дж. Прінс визначає нарратив як презентацію у часовій послідовності деяких реальних чи вигаданих подій. Теоретик пропонує розглядати нарратив як один з головних способів організації переживання часу суб'єктом, оскільки оповідь завжди контролюється поняттям часу, а всі події у розповіді вибудовуються у чіткій часовій послідовності. Завдяки такій вибудові окремих подій у нарративі відбувається їх досягнення за рахунок означення цілого, до якого вони належать [7, с. 185].

А. Кондрико, вважає що новітні дослідження нарративу в контексті його функціонування у межах системи соціальної пам'яті ґрунтуються на тезах, запропонованих дослідницею Р. Кадировою: 1) реальність створюється в мові і передається в оповідях (нарративах), що люди переказують один одному. Кожен представник соціуму (суб'єкт) конструює своє «я» та підтримує свою ідентичність за допомогою нарративів, спираючись на домінуючі в культурі дискурси; 2) нарратив є логічно зв'язною, упорядкованою у часі оповіддю, що сприяє організації особистого досвіду суб'єкта. Нарративний аналіз дозволяє відобразити приховану в тексті психологічну реальність, відокремити її від формального змісту тексту; 3) робота з текстом не може бути зведена до процесу обміну готовою інформацією. Складний ланцюжок взаємодій слухача / читача з текстом завершується конструюванням нового нарративу, що сприяє досягненню та осмисленню суб'єктом власного досвіду й слугує основою розвитку особистості та виробництва нового досвіду [3, с. 4]. Цінною є типологія нарративів О. Шейгал, в основі якої лежить характер референта. Відповідно, дослідниця розрізняє особистісний (проспективний і ретроспективний),

ідеологічний та подієвий політичні наративи [6, с. 86–96]. На нашу думку, така класифікація адекватна і до наративів засобів масової інформації, адже практичний аналіз змістового наповнення мас-медійного дискурсу дозволяє віднайти приклади усіх трьох типів.

Однією з провідних тенденцій сучасного українського мас-медійного дискурсу є його тематичне та жанрове розмаїття. До традиційних для кінця ХХ ст. різновидів інформаційних, аналітичних та публіцистичних документальних жанрів на початку ХХІ ст. додаються нові, що виникли внаслідок жанрової дифузії, часткової асиміляції, трансформації відповідно до якісних видозмін у суспільстві. Серед останніх, на нашу думку, варто зазначити, по-перше, активні спроби відновлення історичної пам'яті України, а, по-друге, потужну апеляцію до національної свідомості українців. Відповідно, на шпальтах друкованих та в контенті електронних засобів масової інформації з'являються й набувають популярності особистісні (біографічні) наративи, присвячені або історичним постатям, що зробили вагомий внесок у розбудову українського суспільства, піднесення рівня національної науки та культури до світових масштабів і пришвидшення процесів звільнення нашої держави, або нашим сучасникам, які продовжують цю справу й сьогодні. Тому виникає необхідність дослідити причини та наслідки функціонування таких наративів у мас-медійному дискурсі.

Сьогодні проблематику наратології активно розробляють науковці: Р. Кадирова, О. Москаленко, П. Олещук, В. Третьяков та ін. Власне поняття «особистісний (біографічний) наратив» з'явилося на теренах політології, де його визначають як життєпис того чи іншого політичного діяча; як структуровану, упорядковану відповідно до політичної ідеї, наповнену елементами драматизму біографію [15, с. 29]. У контексті медіалінгвістики під особистісним наративом розуміють життєпис будь-якої людини, яка є або вже відомою широкому загалу, або претендує на суспільне визнання завдяки своїм досягненням, описаним у публікації. Серед ознак наративного опису основоположними виступають такі: наявність кінцевої мети розповіді, яка

тлумачить усі події, що згадуються; обов'язковий відбір найважливіших подій, що безпосередньо стосуються кінцевої мети; упорядкованість подій у певну часову послідовність. На нашу думку, актуальною є схема побудови біографічного нарративу, запропонована дослідником В. Третьяковим:

- 1) народження;
- 2) дитинство;
- 3) навчання – виховання;
- 4) дорослішання;
- 5) соціалізація;
- 6) шлюб – створення власної родини;
- 7) робота – реалізація своїх здібностей;
- 8) народження дітей;
- 9) зрілий вік;
- 10) розпад Великої родини – ідуть діти, помирають батьки;
- 11) старість – відхід від роботи;
- 12) розпад Малої родини;
- 13) смерть;
- 14) пам'ять [19, с. 283–284].

Наведені етапи – це певні узагальнені стрижні, на які автор нарративу «нанизує» біографічну інформацію про свого героя. У контексті медіалінгвістики наявність відомостей усіх перших тринадцяти елементів не обов'язкова (залежно від рівня обізнаності автора та провідної ідеї твору). Тим не менш особистісний нарратив у сучасному медіапросторі є потужним інтелектуальним інструментом, що вирізняється своєю максимальною деталізацією та глибиною занурення у біографію героя.

На відміну від коротких новинних звітів, біографічних довідок чи навіть традиційних нарисів, особистісний нарратив прагне охопити історію людини цілісно. Йому притаманна хронологічна повнота, тому він часто охоплює значний відрізок життя – від народження до поточного моменту або до фіналу життя, забезпечуючи читачеві повну картину еволюції особистості.

Наратив включає не лише публічні віхи чи досягнення, а й приватні переживання, внутрішні конфлікти, мотивації та щоденні моменти, які зазвичай залишаються прихованими. Ця деталізація створює ефект документальної присутності й проявляється не лише у скрупульозному дотриманні хронології подій, але й у ретельному включенні, здавалося б, незначних, але показових епізодів. Включення цих дрібних деталей допомагає відтворити автентичне середовище та контекст, у якому формувався герой.

Особистісний наратив вирізняється прагненням цілісно й багатогранно охопити історію людини. Ключова відмінність наративу полягає у його глибині: він включає не лише публічно відомі віхи чи професійні досягнення, але й приватні переживання, внутрішні конфлікти, рушійні мотивації та щоденні моменти, які зазвичай залишаються поза увагою стандартних медіаформатів. Ця скрупульозна деталізація створює потужний ефект документальної присутності. Він досягається не тільки завдяки суворому дотриманню хронології подій, а й завдяки ретельному включенню, здавалося б, незначних, але показових епізодів. Саме ці дрібні, контекстуальні деталі допомагають відтворити автентичне середовище та унікальний контекст, у якому відбувалося формування характеру та світогляду героя.

Занурення у біографію дозволяє створити ефект психологічної глибини, зрозуміти «чому» герой діяв саме так. Глибина занурення досягається шляхом розкриття внутрішнього світу персонажа. Наратив фокусується на мотивах, сумнівах, внутрішніх конфліктах та особистісній еволюції, перетворюючи героя з об'єкта спостереження на суб'єкта, чий досвід можна відчутити і зрозуміти. Медіа, використовуючи цей ефект, можуть розкрити причинно-наслідкові зв'язки та вплив життєвих обставин на формування світогляду героя. Така глибина і деталізація забезпечують високий рівень емпатії та залученості аудиторії,

перетворюючи історію однієї людини на універсальний досвід, що резонує з читачами чи глядачами.

Таким чином основна цінність особистісного нарративу полягає у здатності виходити за межі поверхневого висвітлення фактів, пропонуючи аудиторії цілісний, багат шаровий портрет особистості [15, с. 31].

Отже під особистісним нарративом розуміємо детальну, як правило, хронологічну доповідь автора про життя головного героя: від народження до сьогодення / або до його смерті, з мінімальною кількістю думок інших людей пов'язаних з ними. Зауважимо, що висвітлення тільки творчого або видатного доробку, на погляд А. Котдрико не є нарративом. Необхідно зазначити, що близьким за змістом і композицією, але віддаленим за обсягом, присутністю авторської думки та детальністю нарративу є нарис та некролог.

У сучасному медіапросторі особистісна репрезентація присутня як в інформаційних (звіт, інтерв'ю, свідчення), так й аналітичних (портрет, огляд, стаття) та художньо-публіцистичних (біографія, портретний нарис, життєва історія) жанрах.

Сучасний цифровий підхід до репрезентації особистості, спричинений конвергенцією медіа та інтенсифікацією комунікації, додав формати, які акцентують на візуалізації, інтерактивності та безпосередності. Одним із ключових є візуальний формат, який здійснює невербальне конструювання особи через її зовнішній вигляд, оточення, міміку та стилізовані фото чи відео; цей формат домінує у фоторепортажах, Instagram та візуальній рекламі. Натомість, аудіальний формат фокусується на репрезентації через інтонацію, тембр та манеру мовлення, що критично впливає на сприйняття емоційного стану та достовірності інформації, і є основним у подкастах та радіоефірах. Перформативний формат визначається створенням образу в реальному часі через дії, реакції та безпосередню взаємодію з аудиторією, що є основою для стримів, прямих ефірів та ТікТок-челенджів. Нарешті, якісно новим є алгоритмічний формат (цифровий формат), де репрезентація автоматично формується алгоритмами платформ на основі активності

індивіда, історії пошуку та споживання контенту, створюючи його профіль для рекламодавців та впливаючи на рекомендаційні стрічки.

У контексті новітніх тенденцій, у центрі медіарепрезентації знаходиться створення послідовної історії, або наративу, про себе, що впливає на сприйняття ідентичності. Ключовим тут є формат персонального бренду, який на думку О. Грозної [11], передбачає свідоме управління всіма доступними медіаформатами з метою створення стійкого, цільового, ідеалізованого образу експерта, лідера чи влогера; такий підхід формує довіру аудиторії, дозволяє монетизувати образ і мінімізує вразливість особистості. Натомість, зворотним феноменом є фрагментована ідентичність, яка проявляється як одночасне існування кількох суперечливих репрезентацій однієї особи на різних платформах, наприклад, офіційний стиль у LinkedIn проти неформального у Instagram, що хоча й дозволяє адаптуватися до різних соціальних груп, але створює у споживачів відчуття нецілісності образу. Найбільш радикальним форматом є репрезентація як «Deepfake», що використовує генеративний штучний інтелект для створення образу особистості, зокрема візуалу та голосу, який відокремлений від її реальної присутності, і це ставить під сумнів саму автентичність та достовірність медіаповідомлень.

2.1. Жанрова реалізація особистості в медіа

Кожен жанр журналістики, від оперативного повідомлення до глибокого художньо-публіцистичного портрета, володіє власним, унікальним набором пізнавальних і виражальних засобів, які він використовує для створення образу героя. Ця жанрова специфіка є ключовою для розуміння того, як медіа конструюють та подають людські історії.

Саме тому в рамках нашого дослідження основну увагу буде приділено не лише формальному розкриттю основних підходів у зображенні людини (наприклад, фокусу на дії в репортажі, на думці в інтерв'ю чи на

життєвому шляху в біографічному нарисі), а й більш глибокому питанню: як у цих різних жанрових формах найбільш повно розкривається ідентичність особистості героя.

Іншими словами, ми прагнемо вийти за межі простого опису подій чи фактів, щоб зрозуміти, які саме жанрові механізми, наприклад: використання прямої мови, авторська оцінка, контекстуалізація, хронологічна послідовність, чи, навпаки, її порушення, дозволяють читачеві або глядачеві побачити не просто функцію чи роль, а унікальне «Я» особистості. Як виражальні засоби того ж таки особистісного нарративу надають перевагу внутрішньому світу та еволюції героя, тоді як засоби репортажу можуть акцентувати на його соціальній ролі чи реакції на зовнішні події. Таким чином, у магістерській роботі прагнемо виявити точки перетину між журналістською формою та глибиною психологічного й соціального портретування, повнотою розкриття ідентичності особистості героя. Варто вказати, що в обраних для дослідження виданнях найбільш репрезентативними з позиції розкриття особистості є такі жанри: нарис, інтерв'ю, життєва історія, біографія, портрет.

Нарис – центральний жанр публіцистики, що передбачає оперативний відгук на суспільно важливу подію, розкриття образу цікавої особи, створення портрету колективу, розповідь про побут, звичаї й людей певного регіону своєї й чужої країни [32, с. 275].

Звернення нарисовця переважно до публіцистичних міркувань, досвід творення реальних фактів чи, навпаки, до художнього вимислу, до узагальнено-образного подання явищ в образах істотно впливає на характер нарису. Виходячи із пріоритету документа, факту або художнього узагальнення, можна говорити про два типи нарису. Наприклад, В. Богданов вважає, що «...розвиток нарисової літератури відбувається в двох історично сформованих і відносно самостійних формах. Одна з них – документальний чи фактографічний нарис, інша – нарис художній» [4, с. 48]. В. Алексєєв, простежуючи процес формування і розвитку цього жанру, зазначає, що до

кінця ХІХ ст. склалися два типи нарису, що відрізняються один від одного прийомами типізації, методами відбору фактів і їх зображення, наявністю або відсутністю вимислу: «безадресні» (белетризовані) і «точно адресовані» (документальні) [2, с. 25]. Автор зазначає також, що «нарис має кілька різновидів, які істотно відрізняються один від одного. Характер вимислу в них різний, тому слід говорити не взагалі про вимисел у жанрі нарису, а намагатися з'ясувати його особливості в кожній групі» [1, с. 112].

Особливість нарису – широке використання в ньому елементів художнього мислення: створення портретів героїв (причому не лише зовнішніх, але й психологічних), зображення їх у дії, за допомогою розгорнутої мовної характеристики, використання вимислу й домислу, зображення пейзажів, інтер'єрів та екстер'єрів, наведення красномовних деталей і подробиць. Автор створює сюжет, розбудовує публіцистичний конфлікт, вдається до психологічного аналізу. Усе, що може наблизити героїв до читача, запліднити його авторським баченням подій і проблем, активно використовує нарисовець. Нарис споріднений з оповіданням і найближчий його родич. Часто нарисом називають оповідання, в основі якого лежить документальний сюжет. Жанр нарису, крім самостійного значення, відіграє величезну роль у справі літературного навчання, надзвичайно корисний для молодого письменника, який тільки-но пробує сили й вигострює перо [32, с. 422].

М. Подолян зазначає, що у центрі портретного нарису виступає людина. Не просто «робот», «істота», а людина з характером, з її духовністю, з конкретними вчинками, які розкриваються в суспільно значимих діях, конфліктних ситуаціях. Головна особливість нарису – розкриття духовного світу героя та окреслення його характеру. Не можна не погодитися з тим, що портрет повинен розкрити людину, яка є центром осмислення. Проте кожному портрету притаманні свої особливості. Наприклад, політичний портрет має своїм центром політичну ситуацію, історичний портрет ставить у центрі епоху і час, культурологічний – буття культури. І хоча у всіх випадках

пріоритетною залишається людина та її духовний світ, але точкою відліку мислення про людину є певна ситуація – політична, історична чи культурна [32, с. 149].

Дослідник М. Парцей слушно підкреслює поширене уявлення про те, що нарис займає проміжне положення між науковим дослідженням та художнім оповіданням й акцентує унікальній бівалентності жанру, який черпає силу як із фактологічної достовірності, так і з естетичного впливу.

М. Парцей не просто підтверджує цю розхожу думку, але й деталізує, які вимоги це накладає на самого публіциста. Він рішуче наголошує, що для успішної роботи в цьому жанрі журналіст, який створює нариси, має володіти трьома невід'ємними якостями: аналітичний розум, глибокі знання, художній дар [30, с. 81]. Однак від художнього твору нарис відрізняється своїм підходом до життєвого матеріалу. Якщо порівнювати нарис із науковою статтею, то його прикметною особливістю буде образний лад, а коли порівнювати нарис із оповіданням, то «особливістю нарису виявиться неодмінне загострення його образів у стилі публіцистичного дослідження» [29, с. 82]. Про проблему перетягування нарису то в художню літературу, то в журналістику говорить і В. Здоровега. Дослідник убачає причини цих суперечок у тому, що слово «нарис» охоплює широку гаму, з одного боку, у чомусь подібних, а з іншого – далеко не однорідних творів.

Існує цілком слушне твердження, що нарис традиційно займає унікальне положення на стику публіцистики та художньої літератури. Ця позиція забезпечує йому не лише фактологічну достовірність, але й дозволяє використовувати широкі виражальні можливості, характерні для художнього стилю.

Однак, сучасний нарис переживає значні трансформації, і в ньому особливо відчувається суттєвий вплив інших аналітичних жанрів: зокрема, статті, коментаря та огляду. Це призводить до посилення аналітичності та соціально-моральних начал у жанрі. Внаслідок цієї інтеграції аналітичних елементів, сьогодні стає складно знайти портретний нарис у його «чистому

вигляді», тобто такий, що був би зосереджений винятково на описі особистості та подій її життя. Натомість, у сучасних нарисах переважають не стільки описовість чи автобіографічні факти, скільки глибокі роздуми, філософсько-психологічні дослідження та узагальнення. Нарис перетворюється на платформу для осмислення соціальних, етичних чи екзистенційних проблем крізь призму життя конкретної особистості. Герой виступає не просто об'єктом опису, а точкою входу для комплексного аналізу дійсності, дозволяючи автору залучати читача до співроздумів та інтелектуального дослідження.

Аналізуючи жанрову трансформацію сучасних портретних нарисів, українська дослідниця О. Теревус, зазначає: «На відміну від художніх, у нарисах публіциста привертає увагу образ. Публіцистичний образ не тотожний художньому, бо різною є мета їх створення. У публіцистиці образ слугує насамперед більш глибокому пізнанню дійсності, а також для сильнішого, переконливішого, емоційнішого впливу на читача. При цьому публіцист удається до різних видів образів, починаючи від словесного образу, або образного вислову, і закінчуючи образом-персонажем» [46, с.137].

Інтерв'ю (англ. interview) – це бесіда, вибудована за певним планом через безпосередній контакт інтерв'юера з респондентом з обов'язковою фіксацією відповідей. В соціології використовується як один з основних методів збору первинної соціологічної інформації. В журналістиці є самостійним жанром, що представляє суспільно вагомому новину у вигляді відповідей особи на запитання журналіста.

У журналістиці інтерв'ю використовується як метод збору інформації та як жанр. Інтерв'ю – призначена для опублікування в пресі, передачі по радіо, телебаченню розмова журналіста з політичним, громадським або іншим діячем [18, с. 424]. Якщо сама бесіда, її хід, – не стали предметом відображення в тексті, а журналіст просто використав дані для публікації, говоримо про те, що журналіст користувався інтерв'ю як методом збору

інформації. Якщо ж автор подав розмову у формі запитань та відповідей, то це жанр інтерв'ю [45, с. 184].

«Словник журналіста» подає таке визначення інтерв'ю: «інтерв'ю (від англ. interview – буквально зустріч, бесіда) – жанр журналістики, розмова журналіста з відомою або просто обізнаною в якійсь справі людиною переважно на важливу тему, призначений для оприлюднення в мас-медіа. Інтерв'ю – розмова журналіста з політичним, громадським, культурним чи іншим діячем, призначена для публікації в пресі, передачі по радіо, показу по телебаченню» [37, с. 48].

О. Чекмишев визначає інтерв'ю як жанр новинної журналістики, різновидами якого є інтерв'ю думки, інтерв'ю з очевидцями та свідками, інтерв'ю-конфронтація, інтерв'ю-прес-конференція, власне інтерв'ю з ключовою особою, інтерв'ю-діалог, інтерв'ю-монолог, інтерв'ю-бесіда (інтерв'ю-полілог), інтерв'ю-бесіда за круглим столом, інтерв'ю-переказ [53, с. 112].

Українська дослідниця В. Галацька аналізуючи жанр інтерв'ю в театральній періодиці, називає інтерв'ю є аргументативним різновидом публіцистичного дискурсу й акцентує, що «жанр інтерв'ю передбачає співпрацю всіх учасників комунікації» [7].

Сучасна українська журналістика, в прагненні до ефективного та змістовного спілкування, має чітко сформовану систему правил ведення інтерв'ю та взаємодії між комунікантами. У зв'язку з цим дослідники виділяють три основні моделі комунікації, які можуть бути застосовані в журналістському діалозі:

1. Співробітництво. Модель, за якої учасники (журналіст та інтерв'ююваний) мають спільну мету – конструктивне розкриття теми чи особистості. Діалог тут є відкритим, підтримуючим, спрямованим на максимально повне та позитивне висвітлення інформації.

2. Суперництво. Характеризується зіткненням або незначним розбіжністю інтересів. Журналіст може ставити гострі питання, кидати

виклик позиції співрозмовника, але робить це в межах професійної етики, з метою отримання більш глибокої інформації.

3. Протистояння. Найбільш напружена модель, коли цілі учасників можуть бути діаметрально протилежними (наприклад, викриття проти спростування, отримання інформації проти її приховування). Вона часто використовується у розслідуваннях або політичних інтерв'ю.

Важливо, що ці моделі не є статичними. Залежно від інтенцій комунікантів, вони можуть використовуватися у поєднанні або динамічно змінюватися протягом розмови. Незважаючи на потенційну напруженість, кінцевою метою цього процесу є досягнення позитивної мети (інформаційна повнота, розкриття істини, формування суспільної думки) та ефективного спілкування, де журналіст отримує необхідну інформацію, а аудиторія – важливий контент.

Ключовою особою для інтерв'ю є та особа, яка або є найбільш компетентною чи поінформованою стосовно даної події, ситуації, проблеми, або спроможна представити громадську думку чи позицію соціальної, національної чи іншої групи. Як правило, інтерв'ю передбачає отримати більше інформації, ніж насправді хоче дати співрозмовник. Таким чином, особистість в інтерв'ю виступає як персональний фільтр для суспільно важливої інформації, а якість її репрезентації залежить від уміння журналіста виявити не лише факти, а й мотиви та світогляд цієї людини.

У жанрі журналістського інтерв'ю особистість є не просто джерелом інформації, а центральним елементом репрезентації, навколо якого будується увесь наратив.

Життєва історія – це тип твору, в якому за допомогою всіх засобів художнього відображення дійсності, наявних у публіцистиці, висвітлюється епізод чи низка епізодів із життя звичайної людини. Цей жанр має чимало спільних рис із нарисом, есе, художнім чи побутовим репортажем, листом, анекдотом, оповіданням [28, с. 102]. Однак є ціла низка тільки йому притаманних ознак, які виокремлюють його з-поміж інших.

На відміну від портретного чи біографічного нарису, життєва історія розкриває значущість не описуваного персонажа, а події (історії), що з ним відбулася. Автор-нарисовець прагне створити цілісний, художньо завершений портрет конкретної людини, життя або вчинки якої варті читацької уваги. Автор життєвої історії створює детальну характеристику свого героя, проте для читача той залишається одним із багатьох, таким, що не вирізняється з натовпу. Фактична достовірність нарису підкреслює унікальність людини. Анонімність життєвої історії (у більшості випадків імена та прізвища героїв оповіді змінені) – її типовість. Зазвичай нарис – це характеристика визначної особистості в звичайних обставинах, а в життєвій історії описується пересічний громадянин в непересічній ситуації. Більшість дослідників наголошують на тому, що життєвій історії, на відміну від нарису, не властиве моралізаторство. Але це не зовсім точне порівняння. Значна кількість життєвих історій таки містять «катехитичну» частину, автори не можуть і не дуже прагнуть уникати повчальності. Нарис, натомість, уже понад двадцять років як позбувся еталонів та ідеологем радянської журналістики. Нарисовці вже давно не пишуть «ікон» ударників праці, а отже, вільні від потреби зайвий раз комусь нав'язувати канони правильної поведінки [22, с. 14].

Від есе життєву історію відрізняє більш стала та переважно лінійна композиція. Тут ми не знайдемо властивих есеїстиці циклічності, фрагментарності, асоціативності, наявності повторів, відкритості фіналу тощо. Крім того, життєва історія, на відміну від есе, знову ж таки має трохи інший предмет опису: читач слідкує за перипетіями розгортання сюжету, і йому за великим рахунком байдуже, що з цього приводу гадає автор. Розмірковування на очах у читача, іронічність, гра словами, парадоксальність мислення, афористичність – це ті риси, які в межах есе зводять його автора на п'єдестал і роблять головним героєм власного твору. Завдання і роль автора життєвої історії значно скромніші. Цей критерій не менш важливий для порівняння з репортажем. Ефект присутності, наочність зображення,

жвавість викладу і достовірність відтворення допоможуть, безперечно, особи, або від імені автора чи оповідача. Переважає монологічне мовлення, яке зрідка перебивається прямою мовою або діалогами.

Такі жанри, як портрет і біографія, є широкоживаними, але маловивченими. Обидва вони досліджуються непослідовно, безсистемно, у межах нечітко визначеної термінології і у відриві один від одного. Однак споріднена сутність цих жанрів (здатність існувати на межі різних форм мистецтва і науки, переходити зі стану жанру в стан засобу та перевтілюватися одне в одне) закликає розглядати їх у поєднанні, зіставляючи і порівнюючи фактори жанроутворення задля виявлення спільних та індивідуальних рис.

Біографія є одним із найдавніших та водночас найбільш актуальних жанрів журналістики та публіцистики, що знаходиться на перетині документалістики, історії та художнього слова. Як жанр, вона сфокусована на всебічному, хронологічному чи тематичному висвітленні життєвого шляху певної особистості, її діяльності, впливу на суспільство та формування її характеру.

Майже сорок років тому Б. Галанов зазначив у своїй праці «Мистецтво портрета» [6, с. 207], що чим більше з'являється портретів і чим ширшою стає популярність цього жанру, тим менше досліджень йому присвячується. Це прикре зауваження стосується і жанру біографії, вивчення якої могло б прислужитися теорії портрета, оскільки природа спорідненості цих жанрів така, що вивчення одного жанру здатне висвітлювати, відтіняти особливості іншого.

Мета біографічного жанру в журналістиці полягає у відтворенні цілісного образу героя через призму його життєвого шляху, діяльності, взаємодії з історичним та соціальним контекстом. Вона поєднує документальність із публіцистичністю та елементами художнього викладу. Журналістська біографія прагне відповісти на питання не тільки «що він зробив?», але й «ким він був і чому він діяв саме так?».

Ключова відмінність журналістської біографії від історичної чи літературної полягає в її актуальності та оперативності. Вона часто присвячена сучасникам, чий вплив на сьогодення є значним. Біографія як жанр журналістики є потужним інструментом соціальної пам'яті та освіти, що дозволяє аудиторії осмислювати історію та сучасність через долі окремих, значущих для суспільства, людей.

Також важливим аспектом є інтерпретаційна функція журналістської біографії: вона не просто відтворює факти, а й аналізує мотиви, рішення та конфлікти особистості в контексті її часу, пропонуючи читачеві готові моделі для наслідування або, навпаки, застереження. Відповідно, журналістська біографія завжди тенденційна у позитивному сенсі – вона підсвічує ті аспекти життя фігури, які найбільш релевантні суспільній дискусії, перетворюючи історію однієї людини на урок чи метафору для цілого покоління, і цим суттєво відрізняється від більш академічної або художньої розповіді.

Отже, такі жанри, як портрет і біографія, об'єднані спільною граничною сутністю. Зміст її полягає у здатності цих жанрів стояти на межі різних форм творчості, бути у стані переходу, вміщуючи в собі характеристики то однієї, то іншої творчої сфери, і водночас здатності переходити одне в одне (портрет – у біографію і навпаки). Ця гранична сутність проявляється у трьох (основних) властивостях портрета і біографії. Перша властивість – бути на межі різних форм мистецтва та науки; друга – бути на межі жанру (єдиного цілого) і засобу (елементу, частини від цілого); третя – бути на межі одне з одним. Ці три властивості й створюють неповторну природу портрета і біографії, природу явищ, що перебувають у стані переходу і є пограничними.

Об'єктом вивчення в біографії і в портреті є людина та її життя. Нерідко в дослідженнях портретів можна знайти ототожнення такого типу: «...літературний портрет – це нарис життя і творчості письменника» [9, с. 8]. Якщо кореспондувати це твердження з іншим, що стосується біографії: «...

найголовніші віхи в житті письменника – це його твори. Але нас завжди цікавить і саме життя творця» [36, с. 145], то вийде те саме твердження, тільки іншими словами й стосовно іншого предмета. Це є неправильним і неправомірним.

Справді, і біограф, і портретист вивчають людину та її життя. І той, й інший спираються на біографічний факт, але біограф покликаний розказати про життя людини, буквально переповісти його, можливо, проінтерпретувати, тобто використати припущення в тих випадках, коли унеможливлена повна достовірність. А портретист покликаний розкрити індивідуальність людини, розшифрувати в мотивах вчинків її характер, знайти ті неповторні риси вдачі, що відрізняють від інших і впливають на перебіг долі й на прийняття рішень. При цьому портретист не може не використовувати біографію свого героя (особливо це стосується тих випадків, коли портретист не має змоги поспілкуватися з ним і вимушений робити портрет, користуючись мемуарами, спогадами, тобто архівними матеріалами тощо). Існують тим часом й ті портрети, у яких зовсім не міститься біографічних відомостей (біографія такого ґатунку неможлива). Біограф свідомо чи несвідомо теж не може уникнути портретування. Аналізувати факти життя неможливо без аналізу особистості. Часто трапляється так, що факти біографії повно і самостійно виражають характер особистості, без потреби коментарів, паралелей чи інтерпретації, буквально без волі на те автора [48, с. 280].

Підсумовуючи, можемо чітко визначити основні жанри журналістики, які є ключовими інструментами для глибокої та багатоаспектної реалізації особистості в медіапросторі. Ці жанри створюють цілу систему, що дозволяє висвітлити героя з різних ракурсів – від оперативного діалогу до всеосяжного життєпису. До цієї системи належать: портретний нарис, інтерв'ю, життєва історія, біографія та портрет.

Усі ці жанри, незалежно від їхнього обсягу чи формату, мають спільну мету: найбільш повно розкрити ідентичність особистості героя,

задовольняючи суспільний інтерес до досвіду, успіхів, викликів та унікального шляху, пройденого значущою для медіа та широкого загалу особистістю.

РОЗДІЛ 3

ОСОБИСТІТЬ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ: ЖАНРИ, ТРЕНДИ, МЕДІАКУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ

3.1 Жанрова репрезентація особистості в газетах «День» та «Українська правда»

Медіапростір, чи то друковані видання, чи цифрові платформи, є насамперед сценою або галереєю для особистостей, які є ключовими елементами їхнього контенту. Медіа не лише транслюють інформацію, але й відображають людський вимір подій. Це підкреслює, що саме людські долі, ідентичності та історії складають серцевину будь-якого медіа. У сучасному публічному дискурсі дедалі частіше лунає критика того, що журналістика та засоби масової інформації загалом втрачають зв'язок із духовною чи морально-етичною складовою суспільного життя. Аналітики, досліджуючи матеріали газет, твердять, що герої, які з'являються на сторінках українських видань, втратили обличчя.

Спробуємо на прикладі газети «День» та «Українська правда» прослідкувати репрезентацію особистості на сторінках сучасних засобів масової інформації. Варто зазначити, що з квітня 2022 року видання існують переважно в онлайн-форматі. В обраних виданнях нас цікавили такі жанри: нарис, інтерв'ю, життєва історія, біографія, портрет. Зазначимо, що такий журналістський жанр як нарис наразі нечасто використовується на сторінках аналізованих друкованих видань, однак газета «Українська правда» використовує жанрову репрезентацію особистості в нарисових формах як інструмент інтелектуальної публіцистики.

Газета «Українська правда» зазвичай публікує особистісні нариси в рубриці під назвою «Культура», проте слід зазначити, що деякі нариси зокрема, ті, що стосуються соціальних або спортивних тем, публікуються в

відповідних рубриках. Такі дії є аргументованими. Це пояснюється тим, що сам жанр нарис може поєднувати в собі риси інших журналістських жанрів. Практика «Української правди» щодо розміщення особистісних нарисів є яскравим прикладом відходу від жорсткої жанрової рубрикації на користь контекстуальної та тематичної релевантності. Крім того, варто вказати, що такий підхід є й необхідним інструментом пошукових систем, адже онлайн-медіа орієнтуються на цільове залучення аудиторії. Розміщуючи особистісний нарис в тематичній рубриці, «Українська правда» досягає кількох важливих цілей. По-перше, це пошукова оптимізація та трафік, адже читачі, які активно шукають новини та матеріали у рубриці «Спорт», швидше знайдуть нарис про спортсмена, розміщений саме там. Це збільшує ймовірність кліку та читання серед зацікавленої аудиторії. По-друге, це формування очікувань, користувач, який заходить у рубрику «Суспільство», очікує знайти матеріали, які мають соціальний або політичний вимір. Включення туди нарису про активіста підтверджує, що цей матеріал несе не лише естетичну, а й суспільно важливу інформацію.

Жанр інтерв'ю сміливо можна назвати одним з найбільш популярних жанрів репрезентації особисті. Він різноманітно представлений на сторінках обраних видань. «Українська правда» дає можливість читати думки відомих людей в окремій рубриці. Для прикладу можемо взяти інтерв'ю під назвою «Любомир Гузар. Людина з янголом на плечі», автором якого є Галина Тишиш. Репрезентація особистості тут відбувається таким чином, що на початку йде розмова з головним героєм. Інтерв'юєра в даному випадку цікавлять: біографічні факти: «"Я не дуже хотів бути в якихось таких групах і ніколи б не погодився, якби Гузар не сказав, наскільки це важливо. Я не міг відмовити, бо глибоко поважаю цю людину", – каже він»; погляди на сучасні події в Україні: «"Не можна будувати країну на ненависті", – не втомлюється повторювати він».

На основі отриманої інформації авторка пише його загальну біографію. Так як в інтерв'ю вона вставляла лише фрагменти думок

опитуваного. Сама біографія ділиться на пункти: «З Любов'ю», «Гузар. Вибрані цитати», «ПРО ІСТОРИЧНИЙ ШАНС», «ПРО СТРАХ І ЛЮБОВ».

Наступним прикладом в «Українській правді» є інтерв'ю «Ірма Вітовська: Дивлюся на деяких депутатів, і мене просто зашкалює». За структурою воно не відрізняється. Також є підпункти, проте не має біографі, тому що тематика різна. Не зважаючи на назву інтерв'ю, питання є за тематикою «– Які є аргументи на користь того, щоб залишатися в Україні?

– Не бачу зараз катастрофи в трудовій міграції взагалі. Катастрофа в тому, коли міграція вимушена, коли своя держава виштовхує, не дає тут умов для розвитку. Оце вже питання не до простих людей...» та що стосуються самої особистості «– Вірите в знаки?– (Впевнено). Так. Я вірю, що щось відбувається, бо працюю з енергією. Актор – це та людина, яка трансформує енергію, яка є транслятором: не думок, не текстів, не дії, не сюжету. Усі клапани відкриваються – відбувається обмін енергетикою з глядачем».

Тут кожне інтерв'ю ілюструється великою кількістю живих зображень. А на сайті маємо можливість подивитись його зйомки. В середньому на сторінках публікується від одного до трьох інтерв'ю.

Ще одним жанром, що надає можливість самопрезентації особистості на шпальтах «Українська правда», а також характеризується як інструмент прямого впливу на громадську думку є жанр авторської колонки («Блог політика» або « Блог експерта» в УП). Специфіка репрезентації виявляється як раціональна, аргументована репрезентація, особистість виступає носієм певних ідей чи цінностей. Емоції мінімізовані, акцент на аналізі, пропозиціях та оцінках.

Інструментом функціональної репрезентації особистості, де образ / герой створюється журналістами в «Українська правда» є жанри: розслідування (відділ «УП. Життя», «Економічна правда»), аналітична стаття, огляд. Метою репрезентації особистості у жанрі журналістського розслідування є викриття, формування негативного чи критичного образу. Персоналістичний фокус використовується для ілюстрації системної

проблеми (корупція, зловживання владою). Специфіка репрезентація особистості у жанрі розслідування відбувається як кейс-презентація, стиль сухий, документальний, акцент на фактах, цифрах, документах. Особистість – функція, що ілюструє проблему. Метою репрезентації особистості у жанрі аналітичної статті чи огляду є пояснення мотивів та впливу особистості на політичні чи економічні процеси. Специфіка репрезентація відбувається у форматі «активного гравця» або «стратега». Образ будується на основі його рішень, кар'єрного шляху та впливу на оточення. На основі аналізу особистісного наративу, ключовими особливостями репрезентації особистості в «Українській правді» є: пріоритет функціональності над інтимністю, навіть, у портретних жанрах «Українська правда» завжди підкреслює суспільну роль особистості. Приватне життя розкривається лише настільки, наскільки воно пояснює публічні рішення. Ще однією перевагою «Української правди» є успішне поєднання інструментів самопрезентації (блоги для політиків, чиновників) та інструменти критичного аналізу (розслідування), що забезпечує баланс інформації. Особистість часто репрезентується як експерт, аналітик, свідок (наприклад, в матеріалах «УП. Життя»), що підвищує довіру до контенту.

На відміну від газети «Українська правда», «День» не має окремої рубрики для публікації інтерв'ю. Прослідкуємо особистісну репрезентацію на прикладі інтерв'ю: «Збираю книги все життя, тому що маю душу бібліотекаря» Вадима Рижкова з Володимиром Пилишенком. Тут на основі бесіди з інтерв'юйованим складається його біографія. Інтерв'юєр задає питання які пов'язані з темою в результаті чого вони приходять до основного питання.

Прослідковуючи таке використання особистісної репрезентації за допомогою інтерв'ю можемо прийти до висновку, що цей жанр є сприятливим як і для інтерв'юєра, так й інтерв'юйованого. І може як найкраще репрезентувати особистість.

Наступний жанр реалізації особистості який ми розглянемо – це життєва історія. Останнім часом цей жанр набирає оберту. На сайті «Української правди» він розміщений в такій рубриці як «Життя». Аналіз життєвих історій у газеті «Українська правда» засвідчує їхню спорідненість із біографічним або портретним нарисом, жанром, який сьогодні є дуже продуктивним у журнальних виданнях, що спеціалізуються на біографіях. При цьому головним критерієм при виборі героїв стає їхня звичайність (такі, як усі), а при виборі сюжету життєвої історії – її незвичайність.

Отже, «Українська правда» створили постійну рубрику (матеріали оновлюються майже щодня), яка є досить популярною серед читачів: про це свідчить жваве обговорення читачами газети сюжетів життєвих історій у коментарях на сторінках електронної версії газети.

Без сумніву, інтерес до біографій реальних людей (не лише історичних постатей, видатних діячів або зірок), яким довелося потрапити у складні ситуації, долати труднощі, перемагати обставини, є головною причиною популярності рубрики «Життя».

На нашу думку, динаміка розвитку жанру життєвої історії репрезентує загальну для сучасних українських ЗМІ, розрахованих на масову аудиторію, тенденцію спрощення, певної примітивізації. Виявляючи характерні жанрово-стильові ознаки життєвої історії, передусім варто зазначити типову для сучасних друкованих ЗМІ тенденцію до суттєвої зміни співвідношення текстової і графічної інформації. Зараз частіше не ілюстрація доповнює зміст тексту, а текст стає коментарем, поясненням до ілюстрації. Певні видання (наприклад, глянцеви журнали) взагалі зводять текст до мінімуму.

У жанрі життєвої історії спостерігається зменшення обсягу тексту, яке є загальним для усіх жанрів журналістики. Великий матеріал сьогодні є скоріше винятком, ніж правилом.

Ситуація з репрезентацією особистістю в жанрі життєва історія на сторінках видання «День» інша. В зв'язку з тим що їх спеціалізація ґрунтується на економічній та політичній аналітиці.

Тому можемо прийти до висновку. Динаміка розвитку жанру життєвої історії репрезентує загальну для сучасних українських ЗМІ, розрахованих на масову аудиторію, тенденцію спрощення, певної примітивізації. Вектор руху, спрямований до архаїчного, до літературного, тобто фольклорного типу мислення, можна простежити у життєвій історії на усіх рівнях. До речі, продуктивність і популярність власне життєвої історії є свідченням певного спрощення, що не оминуло жанрової системи журналістики, яка вже втратила найскладніші (й у аспекті продукування, й у аспекті реценції) жанри, зокрема, памфлет і фейлетон, а зараз втрачає й біографічний нарис, який перетворюється або на фольклор, або на агіографію, тут варто зазначити типову для сучасних друкованих ЗМІ тенденцію до суттєвої зміни співвідношення текстової і графічної інформації. Зараз частіше не ілюстрація доповнює зміст тексту, а текст стає коментарем, поясненням до ілюстрації. Певні видання (наприклад, глянцева журналістика) взагалі зводять текст до мінімуму. У жанрі життєвої історії спостерігається зменшення обсягу тексту, яке є загальним для усіх жанрів журналістики. Великий матеріал сьогодні є скоріше винятком, ніж правилом.

Портрет та біографія втратили свій попит, на сторінках видань майже не зустрічаються. Вони бувають тільки тоді коли є якась значима подія. Наприклад в газеті «День» до дня народження Тараса Шевченка була опублікована його біографія «ШЕВЧЕНКО РОЗМОВЛЯЄ З НАМИ», «..Від першої звістки про нього (1 січня 1857 р., лист графині А. І. Толстої) та першого повідомлення про дозвіл царя на звільнення Шевченка у відставку (17 січня, лист М. Лазаревського) до одержання офіційного наказу минуло сім місяців!». На сторінках «Українська правда» такі жанри майже не зустрічаються, це пов'язано зі специфікою видання, яку ми вже характеризували.

Вибір газети «День» для аналізу особистісного нарративу є надзвичайно цікавим, оскільки це видання має виразну інтелектуальну, культурологічну та історичну спрямованість. «День» традиційно приділяє велику увагу

формуванню та збереженню національної пам'яті, що неминуче впливає на те, як вона репрезентує особистість. На відміну від «Української правди» з її акцентом на політичних розслідуваннях, «День» зосереджується на глибинному, ціннісно орієнтованому, часто ретроспективному портреті.

Репрезентація особистості в газеті «День» має яскраво виражений наративно-культурний характер. Особистість тут часто виступає не стільки політичним актором сьогодення, скільки носієм історичної спадщини, культурним творцем або моральним авторитетом.

Репрезентація особистості в «Дні» реалізується через жанри, що вимагають глибини та контексту, зокрема через портретний нарис чи біографічний огляд / біографію. Мета репрезентації особистості в цих жанрах створення «культурного героя» або відновлення історичної справедливості (приклад наводився вище). Специфіка репрезентації відбувається через ретроспективний, героїчний або просвітницький наратив. Акцент на інтелектуальній спадщині, моральних принципах, боротьбі за національні ідеї. Часто присвячений видатним, але забутим чи недооціненим історичним діячам. Інтерв'ю також поширений жанр репрезентації особистості на шпальтах «Дня», його основна мета розкриття світогляду, цінностей та інтелектуальної позиції особистості щодо фундаментальних проблем. Специфіка репрезентації – діалогічний, філософський наратив. Це бесіда, а не просто питання-відповідь. Особистість репрезентується як авторитетний мислитель, здатний аналізувати історичні уроки. Жанр історичного чи публіцистичного розслідування репрезентує особистість на сторінках «Дня» як пояснення історичних чи суспільних подій через призму особистості/тей, які в них брали участь. Це документально-аналітичний наратив, де особистість розглядається як ключова фігура історичного процесу, яка або створює, або руйнує національну традицію

Особистісний наратив в «Дні» можна звести до кількох домінантних моделей, що відображають редакційну політику:

- модель «моральний авторитет», де особистість репрезентується як еталон чесності, інтелектуальної глибини та служіння нації. Це часто педагоги, науковці, військові або дисиденти. Функціонально ця модель направлена на наслідування та виховання цінностей;

- модель «забутий герой», це особистість із минулого, чий внесок був применшений радянською чи іншою системою. Репрезентація спрямована на відновлення справедливості та заповнення «білих плям» історії. Ця модель спрямована на формування історичної пам'яті.

- модель «культурний творець», це особистість (письменник, художник, режисер) репрезентується через призму її творів, що є складовою національного культурного коду. Функціонально ця модель направлена на збереження та популяризація культурної спадщини.

- модель «громадянський свідок», це особистість, яка пережила важливі історичні події (Голодомор, репресії, війна) і чий особистий досвід використовується як доказ чи урок для сьогодення. Ця модель спрямована на формування емоційної ідентифікація.

Таким чином, у газеті «День» особистісний наратив є не просто інформуванням, а інструментом формування національно-свідомої, історично обізнаної та морально стійкої української ідентичності.

Отже, можемо прийти до висновку, що найбільш сприятливим ґрунтом для розвитку та реалізації особистості є такі жанри як життєва історія та інтерв'ю. Вони повністю окреслюють особливості рис характеру головного героя. Порівнюючи видання «Українська правда» та «День» можемо прийти до висновку, що першому не характерна репрезентація особистості, оскільки воно спрямоване на освітлення подій. А от його опонент, навпаки має всі приклади реалізації особистості. Для життєвої історії навіть є окрема рубрика.

3.2. Персональні тренди та медіакультура особистості

Сучасні медіа формують багатовимірні та часто суперечливі жанрові репрезентації «особистості», що відображають зміни в суспільній свідомості та технологіях, форматних подачах, що зумовлені новітнім аудиторним попитом, процесами інформаційної інтенсифікації тощо. Наприклад, реаліті-шоу та блогінг створюють «ілюзію» автентичності» особистості, де приватне життя стає публічним контентом. Цей жанр стирає межі між «актором» і «реальною людиною», пропонуючи глядачеві відчуття прямого доступу до «ядра» особистості, хоча насправді вона є ретельно зрежисованим і монетизованим образом. Ефект занурення також посилює популярність подкастів-інтерв'ю, де герой має час на глибокий самоаналіз, а також публікація розширених історій у форматі «лонгрід» або відео-щоденників тощо. Традиційний односторонній потік інформації (медіа → аудиторія) замінюється двостороннім діалогом. Особистість використовує прямі ефіри, сесії та коментарі для безпосередньої взаємодії. Аудиторія отримує відчуття співучасті у житті публічної фігури, що є критично важливим для утримання уваги в перенасиченому інформаційному просторі. На особистості / герої / творцю персонального тренду лежить також велика моральна відповідальність, розуміння етичних та юридичних наслідків своєї публічної комунікації.

В новинних та громадсько-політичних повідомленнях / програмах / передачах медіаособистість часто редукується до архетипу (наприклад, «герой», «ворог», «жертва», «рятівник») або функціональної ролі, що слугує для спрощення складних суспільних процесів та маніпуляції громадською думкою. Тут індивідуальні риси підпорядковуються наративу, а жанрові рамки, зокрема інтерв'ю та репортаж, диктують, які аспекти особистості можуть бути проявлені, а які – приховані.

Персональні тренди в медіа відображають ключові зміни у способах, якими особистості (публічні фігури, експерти, інфлюенсери, а також звичайні

люди) саморепрезентуються, взаємодіють з аудиторією та конструюють свою ідентичність в умовах цифрових платформ. Ці тренди є прямим наслідком розвитку соціальних мереж, мультимедійності та еволюції класичних журналістських жанрів. Наразі в медіапросторі домінує персональний тренд самоконструювання, який впливає на зміщення фокусу з медіа як дзеркала особистості на медіа як інструменту для активного формування бажаного публічного образу. Герой більше не є пасивним об'єктом опису, він стає співтворцем своєї медіа-ідентичності. До цього тренду підключається велика кількість маркетингових інструментів, від таргетенгу та управління брендом, до використання фільтрів та інструментів ШІ.

Соціальні мережі (Instagram, TikTok) культивують «перформативну особистість», де ключовим є візуальна репрезентація особистості; основним жанром самопрезентація стають візуальні та мікротекстові формати. Ці формати акцентують на зовнішньому успіху, емоційній експресії та «ідеальному житті», що веде до феномену порівняння та зростання соціальної тривожності. Особистість тут є «колекцією» обраних миттєвостей, а не цілісним наративом. Жанри документалістики та інтерв'ю (як на традиційних платформах, так і на YouTube) навпаки прагнуть до деконструкції спрощених, перформатизованих образів, намагаючись показати складність, внутрішні конфлікти та еволюцію особистості, протиставляючи себе поверхневості інших жанрів. Це є спробою повернути індивіду психологічну глибину та історичний контекст.

Таким чином, сучасна медіаособистість є мозаїчною – її сприйняття аудиторією залежить від жанрового контексту (від стислого TikTok-епізоду чи Shotsy до багатогодинного подкасту), що вимагає від споживача медіа-контенту високої медіаграмотності для розрізнення справжнього, зрежисованого та функціонального образів «я». У 2025 році «UK comms» зробили обґрунтоване дослідження, й визначили, які тренди впливали на медіа та комунікації у 2024 році. Одним із ключових висновків є теза, що «світова тенденція демонструє падіння популярності новинних сайтів.

Людам дедалі менш цікаві політика та війна. Натомість їх зачіпають історії, адже в них можна знайти відображення себе, надихнутися ними» [55].

Українська дослідниця Олена Грозна аналізуючи персоналізовані тренди сучасних медіа, зазначає: «Персоналізовані рекомендації, подібні до тих, що використовуються на платформах Netflix, Spotify, Google, Facebook, YouTube стають очікуваною функцією і для новинних та інформаційних ресурсів. Серед українських медіа цю тенденцію також починають впроваджувати. Наприклад, онлайн-видання «Українська правда» використовує систему рекомендацій статей на основі інтересів читача. Новинний портал LIGA.net пропонує персоналізовану стрічку новин, яка адаптується до вподобань користувача. Платформа ukr.net дозволяє користувачам налаштовувати власну стрічку новин, обираючи цікаві їм теми та джерела» [11].

Сутність та оригінальності «особистості» визначається її здатністю до самостійності і самоутвердження, підтримання стабільності свого «я», самоконтролю, вмінням регулювати власну поведінку і емоційно-психічні реакції, зберігати свою думку, брати відповідальність на себе. Принцип зображення людини як особистості з позиції того, як вона стверджується і реалізується у системі суспільних відносин формує сучасні персональні тренди у медіа [24, с. 238].

Сучасний інформаційний простір характеризується не лише новітніми форматами презентації особистості у медіа, а й зростаючою індивідуалізацією споживання контенту. На зміну масовим медіа приходять персоналізовані тренди, які формують унікальну медіакультуру кожної особистості. Розуміння цих тенденцій є ключовим для аналізу впливу медіа на сучасне суспільство та окрему людину.

Одним із ключових персональних трендів є зростання ролі нішевого контенту та мікроінфлюенсерів. Замість орієнтації на великі медіакорпорації та знаменитостей, споживачі все частіше звертаються до невеликих блогерів,

експертів у вузьких сферах та незалежних творців контенту, які пропонують більш автентичний та спеціалізований контент, що відповідає їхнім конкретним інтересам. Цей тренд сприяє децентралізації медіапростору та розширює можливості для самовираження та комунікації в межах невеликих спільнот.

Персоналізація медіа також проявляється у зміні форматів споживання контенту. Зростає популярність подкастів, відеоблогів, інтерактивних історій та інших форматів, які дозволяють споживачам більш гнучко підходити до вибору часу, місця та способу споживання інформації. Мобільні пристрої та швидкий інтернет стали ключовими факторами цієї тенденції, забезпечуючи постійний доступ до різноманітного контенту в будь-який момент.

Вплив цих персональних трендів на медіакультуру особистості є багатограним. З одного боку, персоналізація, яка також включає застосування алгоритмів фільтрування контенту, дозволяє кожній людині формувати власний унікальний медіапростір, який найкраще відповідає її потребам та інтересам. Це сприяє розвитку індивідуальності, розширенню знань у певних областях та налагодженню зв'язків з однодумцями. З іншого боку, існує ризик надмірної фрагментації медіапростору, посилення поляризації думок та зниження рівня критичного мислення внаслідок обмеженого контакту з різноманітними точками зору.

Формування персональної медіакультури також тісно пов'язане з активною роллю споживача у створенні та поширенні контенту. Соціальні мережі та платформи для обміну контентом перетворили багатьох користувачів на активних учасників медіапроцесу. Кожен може стати творцем контенту, ділитися своїми думками та досвідом, впливати на громадську думку. Це призводить до розмивання меж між виробником та споживачем медіа, але також створює нові виклики, пов'язані з достовірністю інформації, відповідальністю за контент та приватністю.

Персональні тренди в медіа є визначальною характеристикою сучасного інформаційного ландшафту. Вони формують унікальну

медіакультуру кожної особистості, відкриваючи нові можливості для самовираження, навчання та спілкування, але водночас створюючи певні ризики. Розуміння цих тенденцій та їхнього впливу є важливим для розвитку медіаграмотності, критичного мислення та відповідального споживання інформації в епоху персоналізованих медіа.

У сучасному цифровому та соціальному медіасередовищі медіарепрезентацію особистості можна описати як багаторівневу модель, що поєднує контрольовані рівні (самопрезентація) та зовнішні рівні (соціальне та інституційне конструювання). В магістерському дослідженні ми розробили типологічну модель медіарепрезентації особистості. Ця модель поділяє репрезентацію на три основні рівні, що взаємодіють між собою:

1) наративна ідентичність та самопрезентація;

Цей рівень стосується свідомих дій індивіда зі створення свого образу в медіа. Особистість виступає тут як активний «редактор» власної історії (*див. Додаток А*);

2) інституційне та соціальне конструювання;

На цьому рівні образ особистості створюється та трансформується зовнішніми акторами, зокрема, ЗМІ, інституціями, іншими користувачами (*див. Додаток Б*);

3) новітні ефекти та тренди.

Цей рівень описує якісно нові феномени, що виникають внаслідок взаємодії особистості та ШІ-насиченого медіасередовища (*див. Додаток В*).

Запропонована модель дозволяє не лише описати, як особистість репрезентується, але й виявити джерела контролю, впливу та упереджень у сучасному медіапросторі. Наприклад, тренд на «неідеальність». Публічний образ, який є занадто відшліфованим, втрачає довіру. Сучасний тренд вимагає демонстрації «людського» обличчя – визнання помилок, показ власних вразливих сторін, прозорість щодо психічного здоров'я та особистих викликів. Цей тренд пов'язаний в першу чергу із викликами і наслідками воєнного стану в Україні, ускладненою соціально-гуманітарною ситуацією, а

також розбудовою ветеранської політики. Такий напрям розвитку особистісного нарративу створює у суспільстві сильний емоційний зв'язок (емпатію) з аудиторією та підвищує довіру, роблячи публічну фігуру або особисту історію більш доступною.

Таким чином персональні тренди радикально змінюють ландшафт журналістики, змушуючи класичні медіа інтегрувати ці динамічні та часто менш формальні елементи у свої жанри для збереження релевантності, використовувати новітні інструменти генеративних моделей, залучати маркетингові технології та технології монетизації соціальних медіа.

ВИСНОВКИ

Медіа є найбільш актуальним й ефективним майданчиком для формування багатовимірних і часто суперечливих репрезентацій особистості в публічній площині. У професійній діяльності журналіста особистість не є просто фоном чи об'єктом рефлексії, а становить значну частину публікацій, оскільки робота медійника нерозривно пов'язана із взаємодією та спілкуванням з людьми. Журналіст виступає унікальним посередником, який має можливість допомогти індивіду або герою (чи то публічній фігурі, чи то «людині з натовпу») розкрити та відобразити свою сутність у медіапросторі. Крім того, розкриття видатних постатей у журналістських матеріалах виконує вагомую соціальну функцію: ці герої слугують соціальними зразками (рольовими моделями), з якими аудиторія може ідентифікувати себе. Через ці моделі читачі та глядачі інтегрують та засвоюють прийняті у суспільстві норми, цінності та бажані поведінкові патерни, що, зрештою, сприяє формуванню та зміцненню громадської ідентичності.

В роботі виявлено зміну домінантних підходів до концептуалізації поняття «особистість», окреслено генезу поняття «особистість» та новітні концепції терміну в контексті сучасної міждисциплінарної парадигми. Вплив складників соціального середовища на формування особистості й навпаки, синтез внутрішнього світу індивіда з зовнішніми історико-культурними матрицями демонструють діалектичну взаємозалежність понять «особистість ↔ соціум». Простором репрезентації цих властивостей та процесів є публічний простір та медіа.

У магістерській роботі продемонстровано системий підхід до аналізу медіапрезентацій «особистості» / героя / автора в сучасному медіасередовищі. Адже на зміну масовим медіа прийшли персоналізовані тренди, які диктують новітні стандарти, формати, жанри, формують новітню унікальну медіакультуру кожної особистості. Розуміння цих тенденцій є

ключовим для аналізу впливу медіа на сучасне суспільство та окрему людину, зокрема й у контексті особистісних репрезентацій.

За допомогою визначеного методологічного інструментарію в роботі проаналізовані особливості жанрових репрезентацій «особистості» в матеріалах медіа на рівні головного героя, типізованого образу, журналістського «Я», історичної постаті, біографії, інтерв'ю, нарису тощо. Основним засобом репрезентації особистості в медіа є особистісний наратив, основна цінність якого полягає у здатності виходити за межі поверхневого висвітлення фактів, пропонуючи аудиторії цілісний, багатосаровий портрет особистості. Наратив фокусується на мотивах, сумнівах, внутрішніх конфліктах та особистісній еволюції, перетворюючи героя з об'єкта спостереження на суб'єкта, чий досвід можна відчутти і зрозуміти. Медіа, використовуючи цей ефект, можуть розкрити причинно-наслідкові зв'язки та вплив життєвих обставин на формування світогляду героя. Така глибина і деталізація забезпечують високий рівень емпатії та залученості аудиторії, перетворюючи історію однієї людини на універсальний досвід, що резонує з читачами чи глядачами.

Основними жанрами журналістики, які є ключовими інструментами для глибокої та багатоаспектної реалізації особистості в медіапросторі визначені: нарис, інтерв'ю, життєва історія, біографія та портрет.

Ці жанри створюють цілу систему, що дозволяє висвітлити героя з різних ракурсів – від оперативного діалогу до всеосяжного життєпису. Незалежно від їхнього обсягу чи формату, вони мають спільну мету: найбільш повно розкрити ідентичність особистості героя, задовольняючи суспільний інтерес до досвіду, успіхів, викликів та унікального шляху, пройденого значущою для медіа та широкого загалу особистістю.

Нарис – центральний жанр публіцистики, що передбачає оперативний відгук на суспільно важливу подію, розкриття образу цікавої особи,

створення портрету колективу, розповідь про побут, звичаї й людей певного регіону своєї й чужої країни [32, с. 275].

Життєва історія – це тип твору, в якому за допомогою всіх засобів художнього відображення дійсності, наявних у публіцистиці, висвітлюється епізод чи низка епізодів із життя звичайної людини. Цей жанр має чимало спільних рис із нарисом, есе, художнім чи побутовим репортажем, листом, анекдотом, оповіданням [28, с. 102]. Однак є ціла низка тільки йому притаманних ознак, які виокремлюють його з-поміж інших.

Портрет – зображення у творі зовнішнього вигляду, пози, рухів, одягу тощо героя. Це один із засобів типізації, індивідуалізації образу персонажа. Поділяється на внутрішній і зовнішній. Дає змогу наочно побачити героя, а також зазирнути в духовний, емоційний світ людини. У журналістиці портрет достовірний. У документальності – специфіка журналістського (публіцистичного) портрету. Портрет реальної людини – це певне узагальнення, виявлення через індивідуальне суспільно значимого, характерного. Жанрові різновиди: автопортрет, соціальний портрет, соціологічний портрет, політичний портрет і портрет політика.

Інтерв'ю – бесіда, вибудована за певним планом через безпосередній контакт інтерв'юера з респондентом з обов'язковою фіксацією відповідей. В соціології використовується як один з основних методів збору первинної соціологічної інформації. В журналістиці є самостійним жанром, що представляє суспільно вагомую новину у вигляді відповідей особи на запитання журналіста.

Проведений у процесі дослідження аналіз особистісних репрезентацій у журналістських матеріалів на шпальтах видань «День» та «Українська правда», дозволяє зробити такі висновки, по-перше, реалізація особистості залежить від тематичного наповнення та особливостей видання; по-друге, найпопулярніший жанр в якому героєм журналістського твору є найбільше простору для своєї репрезентації – це життєва історія та інтерв'ю. Жанр

нарису є більш притаманним для «Української правди», хоча й зустрічається наразі поодиноким.

Газета «Українська правда» зазвичай публікує особистісні нариси в рубриці під назвою «Культура», проте слід зазначити, що деякі нариси зокрема, ті, що стосуються соціальних або спортивних тем, публікуються в відповідних рубриках. Така практика щодо розміщення особистісних нарисів є яскравим прикладом відходу від жорсткої жанрової рубрикації на користь контекстуальної та тематичної релевантності.

Інструментом функціональної репрезентації особистості в «Українській правді» є жанри: розслідування, аналітична стаття, огляд. Метою репрезентації особистості у жанрі журналістського розслідування є викриття, формування негативного чи критичного образу, в жанрі аналітичної статті чи огляду – пояснення мотивів та впливу особистості на політичні чи економічні процеси. Специфіка репрезентація відбувається у форматі «активного гравця» або «стратега».

Репрезентація особистості в газеті «День» має яскраво виражений культурно-нарративний характер. Особистість тут часто виступає не стільки політичним актором сьогодення, скільки носієм історичної спадщини, культурним творцем або моральним авторитетом. На відміну від «Української правди» з її акцентом на політичних розслідуваннях, «День» зосереджується на глибинному, ціннісно орієнтованому, часто ретроспективному портреті. Найчастіше особистість розкривається у жанрах життєвої історії чи біографічного огляду / біографії. Мета репрезентації особистості в цих жанрах створення «культурного героя» або відновлення історичної справедливості. Специфіка репрезентації відбувається через ретроспективний, героїчний або просвітницький наратив.

Варто також вказати, що перехід видань в онлайн формати жанри нарису чи інтерв'ю стали менш важливим для рубрикації, ніж тема та контекст. Це підкреслює гнучкість як газети «День» та «Української правди», які використовують жанри особистісного наративу як ефективні інструменти

для висвітлення широкого спектра соціальних та політичних питань через призму конкретної людської історії. Наразі, функція матеріалу, наприклад, донести соціальний меседж чи спортивну історію має пріоритет над його формальною жанровою приналежністю.

Окрема увага приділена й форматам репрезентації особистості, новітнім технічно-технологічним прийомам та персональним трендам. В роботі запропонована трирівнева модель медіареєзентації особистості в сучасному цифровому та соціальному медіасередовищі. Модель поєднує контрольовані рівні (нарративна ідентичність та самопрезентація) та зовнішні рівні (інституційне та соціальне конструювання), новітні ефекти та тренди (феномени, що виникають внаслідок взаємодії особистості та ШІ-насиченого медіасередовища). В роботі також схарактеризовані й новітні змістовно-форматні тренди, такі, наприклад, як тренд на «неідеальність». Публічний образ, який є занадто відшліфованим, втрачає довіру. Сучасний попит вимагає демонстрації «людського» обличчя – визнання помилок, показ власних вразливих сторін, прозорість щодо психічного здоров'я та особистих викликів. Цей тренд пов'язаний в першу чергу із викликами і наслідками воєнного стану в Україні, ускладненою соціально-гуманітарною ситуацією, а також розбудовою ветеранської політики.

В кваліфікаційній роботі ми підсумовуємо, що персональні тренди є визначальною характеристикою сучасного інформаційного медіаландшафту. Вони формують унікальну медіакультуру, відкриваючи нові можливості для самовираження, навчання та спілкування, але водночас створюючи певні ризики. Розуміння цих тенденцій та їхнього впливу є важливим для розвитку медіаграмотності, критичного мислення та відповідального споживання інформації в епоху персоналізованих медіа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асмолов А. Психологічна структура особистості та її становлення в процесі індивідуального розвитку людини. *Психологія особистості. Т.2. Хрестоматія*. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 1999. 1С. 22–188
2. Афанас'єв А. Наратив і соціокультурна реальність. *Збірник наукових праць з філософії та філології / редкол. : М. М. Верніков [та ін.] ; Одеська гуманітарна традиція*. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2003. Вип. 6 : Мова, текст, культура . 2004. С. 174–182.
3. Балл Г., Медінцев В. Особистість як індивідуальний модус культури і як інтегративна якість особи. *Горизонти освіти*. 2011. № 3. С. 7-14.
4. Брокмейер Й. Наратив: проблеми і обіцянки однієї альтернативної парадигми. *Питання філософії*. 2000. № 3. С. 29–42.
5. Білецький Л. Основи української літературно-наукової критики. Київ : Либідь, 1998. С. 40.
6. Галанов Б. Мистецтво портрета. Київ : ДКС, 1967. 207 с.
7. Галацька В. Жанр інтерв'ю в театральній періодиці України: дискурс, стратегії, практики. *International scientific and practical conference*. URL : <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/77/1824/4016-1?inline=1>.
8. Генеза поняття «особистість» в українській психологічній науці», колективу українських авторів : монографія / [В.В. Турбан, Л.З. Сердюк, В.В. Бушанський, В.В. Москаленко, Ж.М. Маценко та ін.]; за ред. В.В. Турбан. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 178 с.
9. 6. Гостєв А. Образна сфера людини. Київ : Либідь, 1992. 189 с.
10. Григорова З. Нові медіа, соціальні медіа, соціальні мережі – ієрархія інформаційного простору. *Технологія і техніка друкарства*. 2017. № 3(57). С. 93–100.
11. Грозна О. Персоналізація контенту сучасних онлайн-медіа: виклики та перспективи. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. № 41. С.

298-300. URL : https://www.researchgate.net/publication/382859887_PERSONALIZACIA_KONTENTU_SUCASNIH_ONLAJNMEDIA_VIKLIKI_TA_PERSPEKTIVI.

12. Грозна О. Упровадження особистісно-орієнтованого контенту в кросмедіа. 2017. Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Київського національного університету імені Тараса Шевченка Протокол № 4-16/17 від 16 червня 2017 року. 59 с.

13. Демуз І. Біографічні дослідження: методологічні засади вивчення наукової термінології. 2020. № 1. URL : <https://inb.dnsgb.com.ua/2020-1/01.html>

14. Зражевська Н. Нові медіа і нові форми комунікації в медіа культурі. *Current issues of mass communication*. 2013. Issue 14. С. 70–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmk_2013_14_16

15. Іщенко Н. Плюс фейсбукізація всієї країни. Якими будуть наслідки наступу нових медіа. *День*. С. 195–196. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/plyus-feysbukizaciya-vsiiyeyi-krayiny>.

16. 7. Кадирова Р. Теорія наративу і наративний аналіз в психології. *Вектор науки*. 2012. № 2 (9). С. 126–128.

17. Католик Г., Калька Н. Психологія особистості (в схемах, презентаціях і таблицях): навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 158 с.

18. 8. Клубнів Ю. Інтерв'ю. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Київ : ВЦ «Академія», 2007. С. 427.

19. 9. Кондрико А. Новітні тенденції функціонування особистісних наративів у сучасному мас-медійному дискурсі. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2014. С. 3-5

20. Кондрико А. Соціокодова система українських мас-медіа. Запоріжжя : ООО «Інтер-м, 2015. 236 с.

21. Лавриш Ю. Жанрова палітра нових медій: специфіка і креативність. *Вісник Львівського університету*. 2018. Вип. 44. С. 239–245.

22. 10. Леонт'єв Д. Особистісний сенс і трансформація психічного образу. *Вісник Дніп-го ун-ту. Сер. 14. Психологія*. 1988. № 2. С. 3-14.
23. Максименко С. Основні методи дослідження особистості та категорія нужди. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 23. С. 7-18. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psp1_2014_23_3.
24. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
25. 11. Мигаль О. Портрет у реальностях часу. Львів : Каменяр, 2003. 146 с.
26. 12. Михайлин І. Основи журналістики: підручник. Київ : Центр навчальної літератури. 2011. 322 с.
27. 13. Назаренко Г. Інформаційні жанри журналістики : навчальний посібник. Київ : НАУ, 2009. 124 с.
28. 14. Недопитанський М. Уроки з журналістської практики. Київ : Україна молода, 2010. 120 с.
29. 15. Олещук П. Біографічний нарратив як складова політичного дискурсу. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ, 2010. Вип. 20. С. 27–36.
30. Парцей М. Авторський фактор у публіцистиці. Львів : Світ, 1990. 200 с.
31. Петрунько О. Соціалізація в умовах медіасередовища: актуальність проблеми. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Збірник наукових праць*. № 3(5). 2007. URL : <https://ap.uu.edu.ua/contents/5>.
32. 16. Подорожній нарис; Портретний нарис; Проблемний нарис; Соціальний нарис. *Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів*. Київ : ВЦ «Академія», 2007. С. 230; 249; 275; 422-423.
33. Подолян М. Публіцистика як система жанрів. Київ, 1998. 234 с.

34. Попик В. Світоглядні засади розвитку української біографістики та формування національних ресурсів біографічної інформації XXI століття. *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica* : зб. наук. праць / відп. ред. В. С. Чишко, В. І. Попик ; НАН України, Ін-т біографічних досліджень. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2008. Вип. 4. С. 8–40.

35. Прохоренко Є. Феномен кіберкультури в інформаційно-технологічному відтворенні соціуму : автореф. дис.канд. соціол. наук : 22.00.04 / Є. Я Прохоренко. Харків, 2008. 23 с.

36. 17. Слабошпицький М. Годось Осьмачка: літературний профіль. Київ : Рада, 1995. 145 с.

37. Словник журналіста: терміни, мас-медіа, постаті / укл.: Ю. Бідзіля. Ужгород : Закарпаття, 2007. 224 с.

38. 18. Смирнов С. Психологія образу: Проблеми активності психічного відображення. Київ : КРІС, 1985. 212 с.

39. 19 Сабощук А. Про джерело і генезис психічного образу. Кишинів : ЛТД, 1981. С. 18–26.

40. Сахновський О. Мікроісторія як напрям історичних досліджень
file:///C:/Users/User/Downloads/Istp_2014_18_8.pdf

41. Слинько Р., Погребна В. Синтез жанрових різновидів у публікаціях біографічного спрямування. *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»* (м. Запоріжжя, 2 листопада 2022 р.). Запоріжжя, 2022. С.181 – 184.

42. Стрижевська С. Трансформація портретного нарису на сторінках жіночихвидань. *Журналістика. Філологія. Медіаосвіта*. Полтава, 2009. С. 346–349.

43. Судакова В., Наумова М. Нові медіа в сучасному суспільстві: культурологічний вимір: монографія. Київ : Інститут культурології НАМ України, 2017. 352 с.

44. Табінський Я. «Людина в кадрі»: особливості нарисового висвітлення. *Збірник матеріалів звітної наукової конференції за 2016 рік (секція «Журналістики»)*. Львів : Малий вид. ц-р ф-ту журналістики, 2017. С.67-71.

45. 20. Тертичний А. Жанри періодичної преси. Проблемний нарис. Навчальний посібник. 2011. 235 с.

46. Теребус О. Трансформація жанрових форм у літературі й публіцистиці. *Філологічні науки. Літературознавство*. Випуск 13. 2011. С.135-138.

47. Торкут Н. Марінеско В. Біографістика як метажанр: спроба теоретико-літературної ідентифікації феномена. *Держава та регіони. Серія : Гуманітарні науки : науково-виробничий журнал*. Запоріжжя : Класичний приватний ун-т., 2014. № 4. С. 4–11.

48. 21. Тюхтін В. Проблема образу: (Про природу психічного відображення): автореф. канд. дис. Київ , 1962. 22 с.

49. Уварова Т. (2022). Медіатренди сучасної культури. *Культурологічний альманах*. 2022. Випуск 3. С.267–275. URL : <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/95>

50. Хайп демократії: Яка роль соціальних мереж у радикалізації демократичного процесу та його масовому впливі? URL : https://opora.ua.org/polit_ad/haup-demokratiyi-yaka-rol-social-nih-merezh-u-radikalizaciyi-demokratichnogo-procesu-ta-yogo-masovomu-vplivi-25064

51. Харитоненко О. Жанрові грані біографічного дискурсу в сучасній періодиці. *Журналістика*. 2017. Випуск 16 (41). С. 33-48

52. Хухрій А. Портретний нарис на сторінках тижневика «Країна». *Журналістика : теорія, історія, практика : студентський науковий збірник*. № 2 / за заг. ред. Н. Ф. Баландіної. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. 214 с.

53. Чекмишев О. Основи професійної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2004. 129 с.

54. Шебеліст С. Трансформаційні процеси в системі журналістських жанрів. *Вісник Львівського університету. Сер.: Теле- та радіожурналістика*. 2010. Вип. 9. Ч. 1. С. 274–280.

55. «Які тренди впливали на медіа та комунікації у 2024 році. URL : <https://ukcom.com.ua/iaki-trendy-vplyvatymut-na-media-ta-komunikatsii-u-2024-rotsi/>

ДОДАТОК А

РІВЕНЬ 1. НАРАТИВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ

Тип репрезентації	Опис та суть	Ключові медіаформати
Автентична репрезентація	Прагнення максимально точно та цілісно відобразити реальні риси, досвід, цінності та внутрішній світ індивіда. Часто включає вразливість.	Блоги, щоденники, лонгріди, особисті подкасти, прямі ефіри («без фільтрів»).
Ідеалізована репрезентація (персональний бренд)	Свідоме створення оптимізованого, цільового образу для досягнення соціальних, фінансових чи кар'єрних цілей. Фокус на успіху, професійних якостях, демонстрації ідеального способу життя.	Професійні профілі (LinkedIn), Instagram-естетика, комерційні влоги, інтерв'ю з експертами.
Рольова репрезентація (перформативність)	Особистість «грає» певну соціальну роль або маску (наприклад, «комік», «гуру», «жертва», «борець за справедливість»), що є адаптацією до очікувань конкретної аудиторії чи платформи.	TikTok-челенджі, YouTube-скетчі, ігрові стрими, тематичні спільноти.

ДОДАТОК Б

РІВЕНЬ 2. ІНСТИТУЦІЙНЕ ТА СОЦІАЛЬНЕ КОНСТРУЮВАННЯ

Тип репрезентації	Опис та суть	Джерела конструювання
Інституційна Репрезентація	Репрезентація особистості, створена традиційними медіа (ТБ, преса) або PR-агенціями. Образ жорстко контролюється та часто має політичну чи комерційну мету (наприклад, імідж політика).	Новинні сюжети, офіційні пресрелізи, біографічні фільми, політичні ток-шоу
Соціальна репрезентація (колективне конструювання)	Образ особистості, створений користувачами та аудиторією через коментарі, меми, репости, критику, фанфіки. Репрезентація є неконтрольованою і постійно змінюється.	Обговорення у Twitter / Reddit, коментарі під відео, меми, хейтспіч / підтримка фанатів.
Алгоритмічна репрезентація	Образ особистості, сформований алгоритмами платформи (Facebook, Google, TikTok) на основі її поведінки, лайків та кліків. Це профіль, видимий для рекламодавців, що впливає на контент, який їй пропонується.	Рекламні таргети, «тіньовий бан», рекомендаційні стрічки (наприклад, «For You» у TikTok).

ДОДАТОК В

РІВЕНЬ 3. НОВІТНІ ЕФЕКТИ ТА ТРЕНДИ

Тип репрезентації	Суть і вплив	Приклад
«Цифровий Двійник» (Deepfake)	Репрезентація, створена генеративним ШІ, де візуальний, голосовий або текстовий образ особистості відокремлений від її реальної присутності. Ставить під сумнів автентичність.	Використання голосу політика для створення фейкового звернення; ШІ-аватари інфлюенсерів.
Ефект парасоціальної взаємодії	Створення ілюзії глибокої, інтимної, двосторонньої комунікації між медіаперсоною (стример, влогер) та аудиторією, хоча насправді вона є односторонньою.	Часті звернення влогера до камери «як до друга», відповіді на особисті коментарі.
Фрагментована ідентичність (Identity Fragmentation)	Однчасне існування численних, часто суперечливих, репрезентацій особистості на різних платформах, що призводить до внутрішнього конфлікту або відчуття «розмитості Я».	Різний стиль і тон спілкування в LinkedIn, Twitter та Instagram однієї й тієї ж особи.